

Arbeids- og
inkluderingsdepartementet

Høringsnotat

**Forslag til endringer i lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd
(endret arbeidsulykkesbegrep)**

Utsendt: 5. september 2025

Høringsfrist: 5. desember 2025

Innhold

1	Bakgrunn	3
2	Den tosporede yrkesskadeordningen	4
3	Folketrygdens regler om yrkesskade og yrkessykdom.....	5
4	Lovhistorikk, forarbeider og etterarbeider.....	6
5	Gjeldende rett	8
5.1	Innledning	8
5.2	Om bakgrunnen for et krav om arbeidsulykke.....	9
5.3	Det markerte arbeidsulykkesbegrepet	11
5.4	Det avdempede arbeidsulykkesbegrepet	12
5.5	Den negative avgrensingen av arbeidsulykkesbegrepet.....	14
5.6	Yrkesskadeforsikringens sikkerhetsventil.....	14
5.7	Folketrygdens særregler om yrkesskade	15
5.8	Erstatningsordninger for skader under pålagt trening/øvelse mv.	16
6	Læren om aksept av yrkesrisiko	17
7	Andre nordiske lands yrkesskadelovgivning	18
7.1	Generelt.....	18
7.2	Danmark.....	19
7.3	Finland	20
7.4	Sverige	21
8	Likestillingsperspektiv på yrkesskadelovgivningen	22
9	Departementets vurdering.....	25
10	Departementets forslag	29
11	Forholdet til våre internasjonale forpliktelser	37
12	Økonomiske og administrative konsekvenser	38
12.1	Økonomiske konsekvenser	38
12.2	Administrative konsekvenser	39
12.3	Ikrafttredelse og overgangsregler	39
13	Utkast til endringer i folketrygdloven	40

1 Bakgrunn

Som ledd i regjeringens arbeid med å forbedre og forenkle yrkesskaderegelverket, sender Arbeids- og inkluderingsdepartementet med dette på høring forslag til endringer i arbeidsulykkesbegrepet i folketrygdloven § 13-3 andre ledd. Forslaget følger også opp Stortingets fire anmodningsvedtak vedtatt 2. juni 2025 som gjelder arbeidsulykkesbegrepet.

Folketrygdloven § 13-3 første ledd slår fast at som yrkesskade regnes personskade, sykdom eller dødsfall som skyldes arbeidsulykke som skjer mens medlemmet er yrkesskadedekket. Etter rettspraksis regnes som arbeidsulykke etter andre ledd en plutselig og uventet ytre hending som medlemmet har vært usatt for i arbeidet, men også en konkret tidsbegrenset hending som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid.

Arbeidsulykkesbegrepet har lenge vært usatt for kritikk, blant annet fra grupper som ikke når fram med krav om erstatning når de skader seg på jobb, fordi de har yrker hvor det er vanlig med påkjenninger. Dette gjelder særlig dem som i forbindelse med pålagt realistisk trening og øvelse har stor skaderisiko, men også yrkesgrupper som i sitt vanlige arbeid utsettes for fare, for eksempel i helse- og omsorgsykker eller bygge- og anleggsbransjen. I tillegg pekes det på at arbeidsulykkesbegrepet har likestillingsmessige utfordringer, fordi det kan være enklere å få godkjent yrkesskader i tradisjonelle mannsyrker framfor i yrker dominert av kvinner.

Formålet med de foreslåtte endringene i arbeidsulykkesbegrepet er å sikre at de som i dag faller utenfor yrkesskadeordningen fordi den normale yrkesrisikoen ikke omfattes, skal få rett til erstatning. Det er ikke ment å vesentlig utvide dagens omfang av rett til yrkesskade, men er ment å sikre en mer likeartet håndtering av arbeidstakere, og alle andre yrkesskadedekkede persongrupper, når yrkesrisikoen materialiserer seg i en skade.

I forslaget til endringer i arbeidsulykkesbegrepet som departementet nå legger fram, fokuseres det på risikoen ved arbeidet, framfor om belastningen er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid. Risikoen løftes fram som sentralt vurderingstema, samtidig som dagen relativisering ikke videreføres. Et arbeidsulykkesbegrep som dermed vil omfatte normale påkjenninger og belastninger i arbeidet, er mer rettferdig enn i dag. Forslaget ivaretar et viktig hensyn bak yrkesskadelovgivningen, som er å kompensere for risikoen knyttet til arbeidet som utføres. Samtidig vurderes det hvordan en kan skille mellom yrkesrisiko som bør omfattes av arbeidsulykkesbegrepet og risiko som er alminnelig i livet. Forslaget tar i tillegg inn over seg og adresserer likestillingsmessige skjevheter. Arbeidsulykkesbegrepet benyttes også i yrkesskadeforsikringsloven, og forslagene i høringsnotatet vil også få betydning for forståelsen av denne loven.

Departementet ber samtidig om nærmere innspill i høringsrunden på hvordan lovtekst og forarbeider kan utformes, slik at yrkesskadeordningen fortsatt kan være en tydelig og avgrenset ordning, og ikke utvides over tid uten at lovgiver tar stilling til det.

Stortingets anmodningsvedtak

Stortinget behandlet 2. juni¹ 2025 Innst. 346 L, jf. Prop 134 L (2024–2025) Endringer i folketrygdloven (yrkessykdommer og elektroniske melding av yrkesskade) og Innst. 361 S (2024–2025), jf. Dokument 8:134 S (2024–2025) om et rettferdig yrkesskaderegelverk.

I forbindelse med behandlingen av Innst. 361 S (2024–2025), fremmet Stortinget ti anmodningsvedtak.

Fire vedtak gjelder arbeidsulykkesbegrepets innramming:

Vedtak 812:

«Stortinget ber regjeringen legge frem et forslag til endring av det avdempede ulykkesbegrepet i folketrygdloven § 13-3 annet ledd, slik at sammenligningen med hva som er normalt i arbeidet, strykes, for å sikre at skader som skyldes egenskaper ved arbeidet eller arbeidsstedet, også fanges opp.»

Vedtak 816:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endringer i arbeidsulykkesbegrepet for å forhindre at ansatte i risikofylte yrker i realiteten har dårligere yrkesskadedekning enn ansatte i lite risikofylte yrker.»

Vedtak 817:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å endre yrkesskaderegelverket slik at yrkesskadedekning skal gjelde under øvelser og trening pålagt av arbeidsgiver.»

Vedtak 818:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å endre arbeidsulykkesbegrepet slik at ansatte i risikable yrker ikke står uten dekning under øvelse som følge av krav om at selve hendelsen som forårsaker ulykken, er uventet, eller at hendelsen ikke kan ansees som usedvanlig for yrket. Forslaget bør ikke begrense seg til enkelte yrkesgrupper, men gjelde generelt for alle.»

Departementet legger i punkt 10 fram forslag til endringer i dagens krav til arbeidsulykke i tråd med anmodningsvedtakene, som vil sikre arbeidstakerne mer rettferdig erstatningsrettslig vern som står i forhold til yrkesrisikoen.

2 Den tosporede yrkesskadeordningen

Fra lov om ulykkesforsikring for arbeidere i fabrikker mv. kom i 1894, ble yrkesskadetrygden regulert i egne lover. I 1971 ble den innlemmet som kapittel 11 i

¹ Sakene ble debattert 27. mai 2025, og votert over 2. juni 2025.

folketrygdloven 1966, og videreført som kapittel 13 i folketrygdloven 1997. I 1990 fikk vi en tosporet yrkesskadeordning; bestående av folketrygdens særytelser ved yrkesskader og yrkessykdommer og en obligatorisk yrkesskadeforsikring som pålegger arbeidsgivere å forsikre sine ansatte. Arbeids- og inkluderingsdepartementet har ansvaret for folketrygdloven, mens ansvaret for yrkesskadeforsikringsloven ligger i Justis- og beredskapsdepartementet.

Arbeids- og velferdsetaten håndhever yrkesskadetrygden, med Trygderetten som faglig uavhengig ankeinstans. Lovligheten av Trygderettens kjennelser kan bringes direkte inn for lagmannsretten. Arbeidsgivers forsikringsselskap behandler krav om erstatning under yrkesskadeforsikringsloven, med Finansklagenemnda som klageinstans. Staten er selvassurandør, med Statens pensjonskasse som «forsikringsselskap». Også her er Finansklagenemnda klageinstans.

Finansklagenemnda behandler tvister om forståelsen av forsikringsvilkår og lovgivning i forbindelse med konkrete saker relatert til personforsikring. Saksbehandlingen er skriftlig, og gratis for skadelidte. Nemndas avgjørelser er rådgivende, men følges som hovedregel av selskapene. Saker kan også fremmes direkte for domstolene, selv om det er vanligere å gå via Finansklagenemnda. Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgivers forsikringsselskap/Statens pensjonskasse, er ikke bundet av hverandres avgjørelser.

I kommunal sektor er det på tariffmessige grunnlag likevel slik at Arbeids- og velferdsetatens yrkesskadevedtak på nærmere vilkår binder forsikringsselskapets avgjørelse i samme sak.

Folketrygdens ordinære ytelser, folketrygdens særytelser ut over normale ytelsesnivåer og erstatning fra arbeidsgivers forsikringsselskap, er ment til sammen å sikre skadelidte full erstatning for det økonomiske tapet ved yrkesskader og yrkessykdommer. Med full erstatning menes 100 prosent dekning, et generelt erstatningsrettslig prinsipp.

Arbeidsgiver finansierer over yrkesskadeforsikringspremien utgiftene til yrkesskader og yrkessykdommer. Dette innbefatter administrasjon av ordningen, forsikringsselskapets erstatningsutbetalinger og folketrygdens ytelser. Folketrygdens utgifter dekkes via en refusjonsordning, som er en sjablong som virker slik at Arbeids- og velferdsdirektoratet får refundert 120 prosent av erstatningsbeløpet under yrkesskadeforsikringen som forsikringsselskapet utbetaler til skadelidte.

Både utbetalingen fra yrkesskadeforsikringen og samlet utbetaling fra folketrygden belastes dermed arbeidsgiver gjennom forsikringspremien.

3 Folketrygdens regler om yrkesskade og yrkessykdom

Det er i første rekke arbeidstakere som omfattes av reglene, det vil si enhver som arbeider i en annens tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse. Også enkelte andre persongrupper er på nærmere vilkår yrkesskadedekket. Frilansere og selvstendig næringsdrivende må tegne frivillig yrkesskadetrygd for å være omfattet.

Yrkesskadedekning gjelder når arbeidstakerne er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden. Noen persongrupper har utvidet yrkesskadedekning, som enkelte grupper militært personell, arbeidstakere på skip over 100 bruttoregistetonn, og arbeidstakere som oppholder seg på anlegg eller innretninger i oljevirksomheten til havs.

Med yrkesskade menes en personskade, en sykdom eller et dødsfall som skyldes en arbeidsulykke som skjer mens vedkommende er yrkesskadedekket. Visse yrkessykdommer som skyldes påvirkning i arbeid, kan likestilles med yrkesskade. Daværende Sosial- og helsedepartementet fastsatte forskrifter om hvilke sykdommer dette er, henholdsvis om yrkessykdommer, klimasykdommer og epidemiske sykdommer, og om yrkessykdommer og forgiftninger mv. som skal likestilles med yrkesskade («tilleggsliste»). Forskriftene gjelder også for yrkesskadeforsikring. Videre må det være årsakssammenheng mellom en sykdom som er tatt opp på listen og yrkeseksponeringen.

Skaden eller sykdommen må være meldt i rett tid. Ved yrkesskade vil det si innen ett år etter at arbeidsulykken skjedde, og ved yrkessykdom innen ett år etter at medlemmet eller den meldepliktige ble klar over årsaken til sykdommen. Arbeids- og velferdsetaten kan på nærmere vilkår se bort fra at meldefristen er oversittet.

Hovedprinsippet er at de samme trygdeytelsene gis ved yrkesskader og yrkessykdommer som ellers. Ved yrkesskader og yrkessykdommer er det imidlertid enkelte lempeligere vilkår for rett til ytelsene og beregningsregler som kan gi høyere ytelse enn etter de ordinære trygdereglene. I tillegg gis en særskilt menerstatning for skadens eller sykdommens medisinske følger.

Behandlingen av yrkesskadesaker følger i hovedsak de samme reglene som for andre trygdesaker. Forvaltningsloven gjelder, i tillegg til særlige bestemmelser i folketrygdloven. For saksforberedelsen gjelder for eksempel regler om forhåndsvarsel, undersøkelsesplikt, informasjonsplikt og partsinnsyn. For vedtaket gjelder det formkrav, plikt til å begrunne og underrette om vedtaket mv. I tillegg gjelder det en rekke mer generelle regler om habilitet, veiledningsplikt mv.

4 Lovhistorikk, forarbeider og etterarbeider

Som et bakteppe for å vurdere endringer i gjeldende arbeidsulykkesbegrep, er det hensiktsmessig å kaste et blikk på begrepets forhistorie og tilblivelse.

Lovens forhistorie er ikke bare egnet til å kaste lys over lovteksten, men kan også supplere teksten eller korrigere og eventuelt fravike den. Den bakgrunn som har foranlediget arbeidet med loven, den prosess som har ledet frem til lovvedtaket, og den eller de formål loven er gitt for å fremme eller beskytte, er alle viktige forhold når man skal kartlegge den regelen som loven er uttrykk for. En sentral kilde til slik kunnskap om disse forhold, ut over loven selv, er lovens formelle forarbeider.

Allerede lov om ulykkesforsikring for industriarbeidere mv. fra 1894, oppstilte et krav om at skaden måtte være forårsaket av «bedriftsulykke» - uten at loven redegjorde for begrepet. Men i Riksforsikringsanstaltens meddelelse nr. 5 for 1895 het det blant annet: *«Da ulykke er en plutselig hendelse, kan begrepet ikke utstrekkes til å omfatte innvirkninger som uten*

å kunne henføres til en bestemt begivenhet, har voldt legemsskade eller død.» Som ulykke ble etter praksis også regnet svære, kortvarige anstrengelser. Det var en forutsetning at ... «anstrengelsen betraktelig overskred det for vedkommende arbeiders vanlige eller hvis arbeideren ble satt til et for ham uvanlig arbeid som oversteg hans krefter eller hvis arbeidet måtte utføres under ekstraordinært ugunstige omstendigheter.»

Begrepet bedriftsulykke ble videreført i de tidligere lovene om ulykkestrygd, men erstattet av begrepet arbeidsulykke i yrkesskadetrygdloven 12. desember 1958 § 10. Noen realitetsendring var det imidlertid neppe tale om. Heller ikke i forarbeidene til disse lovene ble det gitt noen videre omtale av ulykkesbegrepet.

I Rikstrygdeverkets utredning fra 1956 om å slå sammen ulykkestrygdlovene til en felles lov om yrkesskadetrygd, er det gjort rede for forståelsen av de dagjeldende trygdelovers bestemmelser om erstatning for «yrkesulykke», og foreslått en utvidelse av dekningen.

Om dette uttales side 28:

«Den någjeldende ordning kan enkelte ganger føre til lite rimelige resultater når forholdet er at den trygdede er kommet til skade eller blitt syk på grunn av en begivenhet som skyldes hans yrke, men som ikke kan anerkjennes som noen ulykke. Den beste ordning ville utvilsomt ha vært om enhver skade eller sykdom som skyldes vedkommendes yrke ga rett til stønad uten hensyn til om den skadevoldende begivenhet var en «ulykke» eller ikke, og for den saks skyld uten hensyn til om det er inntruffet noen «begivenhet».»

Departementet fremmet ikke Rikstrygdeverkets forslag om en utvidelse av ulykkesbegrepet, jf. Ot.prp. nr. 35 for 1958 om lov om yrkesskadetrygd side 24. Begrensningen av dekningen til bare å omfatte arbeidsulykke, skyldes lovgivers valg i 1958. Lovgiver har senere fastholdt at yrkesskadetrygden ikke skal dekke alle, men kun en nærmere angitt del av yrkesrelaterte skader.

I NOU 1976: 16 om yrkesbetingede helseskader og folketrygden drøftes blant annet gjeldende regler om yrkesskade etter ulykke. Om begrepet "ulykke" uttales side 78:

«Selve begrepet u l y k k e omfatter ikke enhver hendelse eller påkjønning som fører til skade. Gjennom praksis er det etterhvert fastslått visse grenser for ulykkesbegrepet.

Som hovedregel kan en slå fast at den skadde må ha vært utsatt for en ytre påkjønning eller belastning som ligger utenfor rammen av en ordinær arbeidsprestasjon. Den skadevoldende hendelse må skje uventet eller uforutsett og ha oppstått med en viss plutselighet. Det må med andre ord ha foreligget et ulykkesmoment.»

NOU 1988: 6 om erstatning og forsikring ved yrkesskade, viser til at "arbeidsulykke" er nærmere fastlagt gjennom en omfattende praksis. Utvalget sammenfattet rettstilstanden slik side 36:

«I praksis blir den markerte ulykkeshendelsen som at skadete har falt, glidd eller snublet tillagt vesentlig betydning. Dersom den skadevoldende hendelse fremtrer som uventet eller uforutsett med en viss plutselighet, blir skaden som derved volder godkjent som yrkesskade uten hensyn til om man egentlig kan si at påkjønningen ligger utenfor arbeidets alminnelige ramme, f.eks. når en bygningsarbeider skader seg i forbindelse med at han glir på leire

eller sne. Spørsmålet om påkjenningen eller belastningen ligger utenfor den alminnelige ramme, blir først og fremst aktuelt når det ikke har skjedd noe markert ulykkesartet, men hvor ulykkesmomentet ligger i det usedvanlige i forhold til den daglige påkjenning, f.eks. hvor en arbeidstaker må utføre et løft som er langt tyngre enn hva arbeidsforholdet normalt krever.»

Någjeldende arbeidsulykkesbegrep kom inn folketrygdloven 1997. Her ble det i § 13-3 andre ledd tatt inn en definisjon av arbeidsulykke. Bestemmelsen avløste folketrygdloven 1966 § 11-4 nr. 1 og bygget på Trygdlovutvalgets § 17-2 i NOU 1990: 20 Forenklet folketrygdlov. Departementet presiserte i Ot.prp. nr. 29 (1995–1996) side 130 at begrepet hadde fått et klart innhold gjennom praksis. Bestemmelsen i § 13-3 andre ledd svarte til definisjonen som ble lagt til grunn i praksis.

Yrkesskadeutvalget foreslo i NOU 2004: 3 Arbeidsskadeforsikring at gjeldende arbeidsulykkesbegrep ble videreført i en ny lov om arbeidsskadeforsikring, se punkt 11.3.3.

I Prop. 193 L (2012–2013) Lov om arbeidsskadeforsikring, tok departementet til orde for en videreføring, se punkt 6.2.3.5:

«Avgrensning av yrkesskadedekningen gjennom et krav om arbeidsulykke er et bevisst valg som lovgiver har gjort gjeldende for begge regelverk. Rekkevidden av hva som skal regnes som arbeidsulykke er klarlagt gjennom en omfattende praksis, ikke minst flere dommer fra Høyesterett.

Departementet mener det er riktig at også arbeidsskadeforsikringsloven har regler som stiller krav til den skadevoldende hendelsen på arbeidsplassen. Et slikt krav kan bidra blant annet til å begrunne obligatoriske særregler for skader som skyldes arbeidet. Departementet foreslår å videreføre det gjeldende arbeidsulykkesbegrepet i folketrygdloven § 13-3 andre ledd, jf. yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a. Dette er i tråd med Yrkesskadeutvalgets forslag i 2004.

Av informasjonshensyn bør ordlyden i folketrygdens bestemmelse benyttes, men det må foretas enkelte justeringer som følge av rettspraksis. Departementet foreslår derfor at plutselig eller uventet i det markerte arbeidsulykkesbegrepet endres til plutselig og uventet, se lovforslaget § 11 andre ledd bokstav a. Tilsvarende at ytre ikke videreføres i det avdempede arbeidsulykkesbegrepet, se lovforslaget § 11 andre ledd bokstav b.»

Lovforslaget ble supplert av et forslag om «plutselig løfteskade».

5 Gjeldende rett

5.1 Innledning

I dette punktet gjøres det rede for arbeidsulykkesbegrepets bakgrunn, utviklingslinjer, og hovedtrekk i dag. Arbeidsulykkesbegrepet er todelt, hvor vilkåret om «arbeid» er oppfylt der skaden skjer når arbeidstakeren er i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden, se § 13-6 andre ledd. Om skadehendelsen utgjør en «ulykke», følger av § 13-3 andre ledd. Sett bort

fra yrkessykdommene, er det én type av risikobegivenheter yrkesskadetrygd og yrkesskadeforsikring omfatter, nemlig ulykke.

Det er en omfattende praksis knyttet til begrepets innhold, spesielt det såkalt avdempede alternativet, som redegjørelsen ikke tar sikte på å reflektere fullt ut. For detaljer vises til Arbeids- og velferdsetatens rundskriv til folketrygdloven § 13-3 og Skårberg *Yrkesskade – forsikring og trygd* (2. utgave, Oslo 2024) side 104–169.

Folketrygdloven § 13-3 andre ledd har følgende ordlyd:

«Som arbeidsulykke regnes en plutselig eller uventet ytre hending som medlemmet har vært utsatt for i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en konkret tidsbegrenset ytre hending som medfører en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt i vedkommende arbeid.»

I samme bestemmelses tredje ledd heter det:

«Belastningslidelser som over tid har utviklet seg i muskel-/skjelett-systemet, regnes ikke som yrkesskade. Det samme gjelder lidelser som har utviklet seg som følge av psykiske påkjenninger eller belastninger over tid.»

Yrkesskadeforsikringsloven § 11 regulerer hvilke skader og sykdommer som omfattes av forsikringen.

Paragrafens første ledd lyder:

«Yrkesskadeforsikringen skal dekke

- a) skade og sykdom forårsaket av arbeidsulykke (yrkesskade),*
- b) skade og sykdom som i medhold av folketrygdloven § 13-4 er likestilt med yrkesskade.*
- c) annen skade og sykdom, dersom denne skyldes påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser.»*

I lovforarbeidene er det presisert at begrepet arbeidsulykke i § 11 bokstav a skal forstås på samme måte som i folketrygden. Dette følger også av rettspraksis, blant annet HR-2005-2000-A (Skygge), men med de forbehold som kan utledes av HR-2024-1982-A (Besvimelse). Presiseringen omfatter ikke bare den positive definisjonen av arbeidsulykkesbegrepet i folketrygdloven § 13-3 andre ledd, men også den negative avgrensningen i bestemmelsens tredje ledd.

5.2 Om bakgrunnen for et krav om arbeidsulykke

Vilkåret om (arbeids)ulykke stiller krav til («kvalifiserer») den skadevoldende hendelsen. Ikke alle skader som skyldes hendelser i arbeid på arbeidstedet i arbeidstiden kan dermed godkjennes som yrkesskade.

Spørsmålet om hvorfor den skadevoldende hendelsen («ansvarsgrunnlaget») på denne måten er «kvalifisert», har flere innfallsvinkler og grunnlag for refleksjoner. Nedenfor trekkes det fram noen sentrale:

Et perspektiv er det historiske; allerede i lov om ulykkesforsikring fra 1894 var det krav om bedriftsulykke, se punkt 4. Tidvis løftes det forsikringsmessige aspektet fram; i ulykkesforsikring er det et krav om at noe «ulykkesartet» må ha skjedd for å utløse forsikringen. Likheten mellom yrkesskadetrygd og ulykkesforsikring både med hensyn til begrunnelse og vilkår for særytelser/erstatning, kan tilsi at det er parallellitet i dekningsfeltet.

Norge har et godt økonomisk sikkerhetsnett gjennom de generelle trygdeordningene, som får anvendelse også i yrkesskadetilfellene. Derfor må det stilles strenge krav til hva som regnes som yrkesskade og som dermed gir rett til tilleggserstatning. Tillit til yrkesskadeordningen forutsetter at den er smal med skarpt tilskårede vilkår. En måte å sikre denne målsettingen på, er å sette klare rammer for hva som regnes som arbeidsulykke.

I tillegg framholdes det at et slikt kravet motiverer at skader på arbeidsplassen behandles gunstigere enn skader som skjer andre steder. Dette grunnlaget er forbundet med et sentralt og uttalt hensyn bak yrkesskadetrygden – risikokompensasjon.

Etter folketrygdloven § 13-1 er formålet med yrkesskadedekningen å gi «særfordeler utover folketrygdens ordinære stønadssystem».

I HR-2004-556-A (Gravøl) heter det at formålet er å gi kompensasjon for «den særlige risiko som antas å følge av det arbeid man utfører». HR-2014-997-A (Aking) avsnitt 29 gir en noe mer utfyllende formålsangivelse:

«Generelle regler om yrkesskadetrygd ble innført ved yrkesskadetrygdloven 1958. Formålet var å «erstatte skader som skyldes arbeidet eller den spesielle risiko det medfører», se Ot.prp. nr. 35 (1957–1958) side 25. Den underliggende begrunnelsen må blant annet ha vært at arbeidstakere som utsettes for risiko de bare i liten grad selv kan kontrollere, bør holdes skadesløse dersom risikoen gir seg utslag i skade Selv om lovgrunnlaget for yrkesskadetrygden har skiftet flere ganger siden, er formålet fortsatt det samme»

Gravøldommens formålsbetraktninger er repetert i en rekke nyere avgjørelser, for eksempel i HR-2022-2178-A (Prostatakreft), HR-2024-1571-A (Hjemmekontor) med videre referanser, HR-2024-1982-A (Besvimelse) og HR-2024-2272-A (Følgeskade). Enkelte forfattere framholder imidlertid at det ikke er rettskilder med autoritativ vekt som peker i retning av at det kreves yrkesrisiko for å oppfylle kravet til arbeidsulykke, se Skårberg side 121-122. I lys av Høyesteretts avgjørelser de senere årene, hvor domstolen nettopp løfter fram dette aspektet, kan det stilles spørsmål ved analysens rettskildemessige støtte.

Tvert imot vil det kunne anføres at ingenting ved formålet med yrkesskadetrygden tilsier at arbeidstakeren skal være yrkesskadedekket bare fordi vedkommende skader seg i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden.

Siden det er valgt en ordning hvor arbeidsgiver skal finansiere kostnadene til yrkesskader, kan yrkesskadedekningen oppfattes som en statlig regulering av forholdet mellom to private parter. I en slik form for regulering kan det tas hensyn til begge parter interesser. Dette kan ses slik at risikoen som omfattes av yrkesskadedekningen er risikoen lovgiver har ment at arbeidsgiver er nærmest til å bære ansvaret for.

5.3 Det markerte arbeidsulykkesbegrepet

Folketrygdloven § 13-3 andre ledd første punktum regulerer det markerte arbeidsulykkesbegrepet (det ulykkesartede).

Ordlyden forutsetter at hendelsen må være «ytre» eller ha hendt «plutselig eller uventet». Med «ytre» menes at det i utgangspunktet må ha skjedd noe utenfor den skadelidtes eget legeme, se HR-2005-2000-A (Skygge). I «plutselig» ligger et tidsmessig krav, hendelsen må ha skjedd umiddelbart eller akutt (ulykkesartet). I henhold til HR-2006-2107A (Fotball) skal imidlertid «eller» uventet tolkes som «og» uventet. Dette innebærer at selv om hendelsen skjer «plutselig», må den i tillegg være «uventet» – i betydningen uforutsett.

I mange tilfeller vil det som skjer plutselig også være uventet, men det er ingen automatikk i dette. Om en hendelse skal anses uforutsett, beror på hva som er vanlig i vedkommende arbeid. Normen beskriver følgelig til en viss grad en form for relativisering, se også HR-2009-2380-A (Musikklærer).

Spørsmålet er dermed hvor vesentlig avviket fra det ordinære må være, før arbeidsulykke foreligger. Det kan likevel ikke oppstilles krav om betydelig avvik.

Momenter som det i den forbindelse kan legges vekt på, er blant annet risikoen ved handlingen, om den inngår i de vanlige arbeidsoppgavene, kontrollen over situasjonen, involvert hastighet og kraft, om vedkommende faller, og hva skadens art kan fortelle om hendelsesforløpet.

I Musikklærerdømmen presiseres det at vurderingen av om påkjenningen eller belastningen skal anses som usedvanlig, må ta utgangspunkt i hendelsens art og omstendighetene rundt denne, og ikke skadens art og omfang, men med det forbeholdet om at skaden kan være et bevismoment dersom hendelsesforløpet er uklart.

Typiske tilfeller etter folketrygdloven § 13-3 andre ledd første punktum kan være akutt skade ved bruk av maskiner eller verktøy, fallende gjenstand, eksplosjon og lignende. Videre anses ulykkesmomentet for å være til stede dersom vedkommende faller eller kommer i en forkjørt stilling fordi taket glipper, glir på glatt gulv eller lignende.

Når det gjelder fallskader, har Trygderetten godkjent flere tilfeller hvor skaden skyldes fall på samme plan, men uten påviselig ytre påkjønning. I samsvar med dette anses i Arbeids- og velferdsetatens praksis ethvert fall som arbeidsulykke. I Høyesteretts dom 31. oktober 2024 ble det under dissens 4-1 slått fast at en slik praksis ikke er bindende for arbeidsgivers forsikringsselskap som privat pliktsubjekt, se HR-2024-1982-A (Besvimelse). Saken gjaldt skade etter fall på samme plan på grunn av besvimelse. Skaden ble ikke godkjent som yrkesskade. Ut fra lovforarbeidene og formålet med yrkesskadeforsikringsloven § 11, mente Høyesterett at fall på arbeid som skjer uten ytre påvirkning, og der skaderisikoen ikke er økt – for eksempel fra stående posisjon på flatt underlag – ikke er omfattet av arbeidsulykkesbegrepet. Årsaken til skaden må ha en tilknytning til arbeidet eller risikofaktorer på arbeidsplassen, og gjelder mellom annet ikke der årsaken til fallet er

sykdom eller at noen akutt blir dårlig, som i den aktuelle saken. Forvaltningspraksis knyttet til folketrygdloven § 13-3 andre ledd første punktum, er ikke avgjørende for tolkingen av yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a.

HR-2009-2191-A (Matforgiftning) omhandlet spørsmålet om smitte (matforgiftning) via et måltid mat kunne godkjennes som yrkesskade eller yrkessykdom, jf. folketrygdloven § 13-3 andre ledd første punktum og § 13-4 første ledd, jf. andre ledd. Skadelidte ble matforgiftet i forbindelse med en arbeidslunsj og utviklet sekundær leddsykdom. Både flertallet og mindretallet slo fast at påføring av smitte ikke kan anses som arbeidsulykke. Av avsnitt 22 følger at smitte normalt vil være forårsaket av en ytre hending som har inntrådt plutselig og uventet, men at påføring av smitte vanligvis mangler det ulykkesmoment som særpreger en arbeidsulykke. Slike tilfeller omfattes derfor i sin alminnelighet ikke av § 13-3 andre ledd første punktum.

Bare unntaksvis kan påføring av smitte anses som arbeidsulykke, der dette skjer ved en ulykkesartet hendelse, eksempelvis sprøytestikk. Det betinger imidlertid at sprøyten er infisert og overfører smitte, se presiseringer i HR-2009-2379-A (Myggstikk) og neste avsnitt.

I Myggstikkdommen kom Høyesterett etter en totalvurdering til at myggstikk med påfølgende smitte og streptokokk A-infeksjon, ikke gikk inn under det markerte arbeidsulykkesbegrepet i yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav a, jf. folketrygdloven § 13-3 andre ledd første punktum. Den aktuelle hendelsen hadde – selv om man ser stikket og smitten under ett – karakter av å tilhøre dagliglivets risiko. Den kan etter Høyesteretts syn følgelig ikke få det preg av ulykkesmoment som det markerte arbeidsulykkesbegrepet krever når hendelsen i seg selv er lite ulykkespreget.

Psykisk belastning i form av mobbing, trakassering osv. er normalt ikke en arbeidsulykke. Psykisk sykdom i forbindelse med ran, overfall og katastrofer kan imidlertid godkjennes som yrkesskade. Alvorlige psykiske påkjenninger i forbindelse med trusler om grov vold, trusler om avretting eller tilsvarende påkjenninger, innfrir også kravet til ulykkesmoment, se blant annet Skårberg side 146-153. Dette vil også kunne gjelde der trusler av denne typen settes fram overfor ansatte.

5.4 Det avdempede arbeidsulykkesbegrepet

Som arbeidsulykke regnes imidlertid ikke bare det «ulykkesartede», men også tilfeller av ekstraordinær belastning eller påkjenning – det avdempede arbeidsulykkesbegrepet – se § 13-3 andre ledd andre punktum. Selve ulykkesmomentet ligger her i den usedvanlige påkjenningen, det vil si en påkjenning som er utenfor det vedkommende kunne være forberedt på, eller utenfor det som kunne unngås. I regelen kommer det avdempede arbeidsulykkesbegrepet på spissen ved «kraftanstrengelser», dvs. ved påkjenninger eller belastninger som følge av at det er foretatt bevegelser i en kroppslig uheldig stilling, typisk i forbindelse med løfting, bæring, skyving og trekking. Det markerte og det avdempede arbeidsulykkesbegrepet kan imidlertid gli over i hverandre, da de er ikke så adskilte som begrepsbruken kunne tilsi.

Ordlyden krever at hendelsen må være «ytre», «konkret tidsbegrenset» og medføre «en påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er vanlig i vedkommende arbeid». Høyesterett slo imidlertid fast i Skyggekjennelsen at det ikke er krav om «ytre» påkjenning etter denne bestemmelsen. I tilfeller hvor arbeidstakeren på grunn av en vanskelig arbeidsstilling eller av andre grunner er blitt utsatt for en ekstraordinær påkjenning, stilles det ikke noe tilleggskrav om ytre hending.

«Konkret tidsbegrenset» beskriver det tidsmessige vilkåret. Det er ikke endelig fastlagt hva som ligger i dette uttrykket, men i praksis omfattes i alle fall ikke påkjenninger ut over et skift eller en arbeidsdag.

Om kravet til usedvanlig påkjenning eller belastning, uttales det i Musikkklærerdommen at avvik fra det normale i vedkommende arbeid kan anses som arbeidsulykke etter det avdempede arbeidsulykkesbegrepet.

Avviket kan enten bestå i at arbeidstakeren har utført oppgaver som ligger utenfor rammene for arbeidet, eller i at ordinært arbeid har blitt gjennomført på en usedvanlig måte. Uansett er det et vilkår at avviket medfører en usedvanlig påkjenning. I samme dom presiseres det, med henvisning til HR-2007-01013-A (Palleløft), at det ikke er avgjørende hvorvidt den aktuelle oppgaven inngår i hovedarbeidsoppgavene til arbeidstakeren. Sentralt står spørsmålet om oppgaven er en del av vedkommendes normale arbeidsoppgaver. Heller ikke et «lite avvik fra normal arbeidsprosedyre vil kunne føre til at hendelsen må betraktes som arbeidsulykke», iht. Palleløftkjennelsen. Momenter nevnt foran under det markerte arbeidsulykkesbegrepet, kan inngå i relativiseringen etter andre punktum.

Etter praksis kan også andre forhold gjøre at hendelsen anses som arbeidsulykke, så som sterkt tidspress, mangelfull erfaring grunnet alder, instruksjon eller lignende.

Høyesterett uttaler eksplisitt i Palleløftkjennelsen at vurderingstema ved løft av gjenstander er om disse var spesielt tunge, hadde uventet vekt, om løftet lå utenfor de normale arbeidsoppgavene eller foregikk i en vanskelig arbeidsstilling eller under andre ugunstige omstendigheter.

Det synes også å være oppfatningen i juridisk teori at nettopp for de yrkesgrupper som er særlig risikoutsatt, er det ikke grunn til å stille store krav til det avvik fra det normale som (den ytre) hendelsen må representere, se Kjønsstad: *Folketrygdloven med kommentarer* (Oslo, 1998) side 483 og Øie: *Trygderetten og dens rettsanvendelse* (Oslo, 1994) side 418.

Strandberg framholder på Norsk Lovkommentar i note 84 til yrkesskedeforsikringsloven (oppdatert 21. mars 2024): «I Rt. 2005 s. 1757 brukte Høgsterett det modifiserte («neddempa») arbeidsulukkesomgrepet slik at det vart stilt svært beskjedne krav om ei «ytre hending» jf. ftrl. § 13-3 andre ledd jf. yforsl. § 11 første ledd bokstav a. Ein kneskade etter ein unnamanøver, som kom av at den skadelidne feilaktig trudde han ville kollidera med ein stålbjelke, vart akseptert som arbeidsulukke i yrkesskedeforsikringslova sin forstand.»

Hagstrøm og Stenvik skriver om «avviket» i *Erstatningsrett* 2. utgave (Oslo, 2019) side 377: «Ser man den foreliggende rettspraksis i sammenheng, kreves det ikke nødvendigvis særlig meget for at kravet om ulykkeskarakter skal være oppfylt. Noen klar og entydig linje

er det imidlertid vanskelig å utlede av denne praksis. Avgjørelsene er utpreget konkret begrunnede, og fremstår til tider som lite konsistente.»

5.5 Den negative avgrensingen av arbeidsulykkesbegrepet

Folketrygdloven § 13-3 tredje ledd avgrenser arbeidsulykkesbegrepet negativt. Presiseringen er unødvendig siden ulykkesbegrepet i seg selv innebærer en avgrensning mot «belastningslidelsene». Den er imidlertid tatt med av informasjonshensyn, se NOU 1990: 20 side 581 og Ot.prp. nr. 44 (1995–96) side 130-131.

For at en hendelse skal anses som arbeidsulykke, må den omfattes av den positive angivelsen av arbeidsulykkesbegrepet i § 13-3 andre ledd. Kravet om arbeidsulykke innebærer at det ikke bare er «belastningslidelser» som faller utenfor, se Høyesteretts merknader i Palleløftkjennelsen og Musikkklærerdømmen.

Begrunnelsen for belastningslidelser mv. faller utenfor, er at de sykdommer/lidelser dette gjelder er alminnelig utbredte og kan skyldes påvirkninger og belastninger som gjør seg gjeldende så vel utenom som i arbeidsmiljøet. De har dessuten ofte uklare og sammensatte årsaksforhold. Høyesterett uttalte i HR-2004-00310-A (Blodpropp) at det typiske ved belastningslidelser er at det skjer en utvikling over tid og at det foreligger «et belastende element som gir en kumulerende virkning på kroppen». Dommen gjaldt «sikkerhetsventilen» i yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c, men antas likevel å ha overføringsverdi ved fortolkning av tilsvarende begrep i folketrygdloven § 13-3 tredje ledd.

Skade som er påført ved flere etterfølgende og likeartede hendelser som hver for seg faller inn under begrepet arbeidsulykke, kan ikke avslås under henvisning til at det er tale om påkjenninger «over tid».

Dersom skaden skyldes vedvarende påkjenninger over tid, kan hendelsesforløpet imidlertid ikke splittes opp i elementer som så bedømmes isolert mot arbeidsulykkesbegrepet. Det vil innebære en omgåelse av bestemmelsen i § 13-3 tredje ledd, se HR-2013-985-A (PTSD).

Stortinget fattet 2. juni mai 2025 følgende anmodningsvedtak, nr. 811:

«Stortinget ber regjeringen foreslå å endre folketrygdloven § 13-3 tredje ledd, slik at unntaket for psykiske og fysiske belastningslidelser fjernes.»

Departementet vil komme tilbake med oppfølging av vedtaket på egnet måte.

5.6 Yrkesskadeforsikringens sikkerhetsventil

Yrkesskadeforsikringsloven § 11 første ledd bokstav c har unntaksregler som sikrer at også skader i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden som skyldes hendelser som ikke er arbeidsulykke i lovens forstand, kan gi rett til erstatning.

Det er et tilstrekkelig at skaden skyldes «skadelige stoffer eller arbeidsprosesser». «Arbeidsprosesser» henspiller både på tekniske framgangsmåter og rene manuelle arbeidsoperasjoner. Begrepet «skyldes» ses på som en henvisning til alminnelige

erstatningsrettslige årsaksprinsipper. Bestemmelsen i § 11 første ledd bokstav c har ikke hatt noe motstykke i folketrygdloven kapittel 13. Gjennom Stortingets tilslutning til Prop. 134 L (2024–2025), vil det blant annet bli innført en tilsvarende sikkerhetsventil i folketrygdloven, da i folketrygdloven § 13-4. Lovendringene er sanksjonert, men har ikke trådt i kraft.

I HR-2008-2053-A (Bolteløft) hadde en mann fått en skulderskade etter et tungt løft i arbeid. Høyesterett uttalte blant annet at det følger av HR-2004-00310-A (Blodpropp) at bokstav c ikke er tilsiktet å ha et vidt anvendelsesområde. Etter nyere trygdepraksis og avgjørelsene i Rt-2005-1757 (Skygge) og Rt-2007-882 (Palleløft) kan spesielt tunge løft i seg selv gi grunnlag for yrkesskadedekning etter § 11 første ledd bokstav a (yrkesskade). Høyesteretts konklusjon ble etter dette at bestemmelsen i bokstav c klart dekker et tilfelle som det foreliggende, som lå helt opp til hva som dekkes etter bokstav a. Merkostnadene for arbeidsgivere for å dekke skader ved spesielt tunge løft kan neppe være vesentlige.

Høyesterett tok ved den konkrete bedømmelsen utgangspunkt i at skulderskaden var et typisk utslag av en risikofylt arbeidssituasjon under utføring av arbeidsprosesser. Løftet måtte utføres stående på en plattform med bolten i eller over hodehøyde. Det skal lite til for at slik eksponering kan føre til skade på den som løfter og hjelperen. Denne situasjon kan den enkelte arbeidstaker bare i liten grad kontrollere, og bør derfor holdes skadesløs når eksponeringen fører til skade. Arbeidsgiver vil normalt være nærmere til å bære risikoen og kan gjennom den tvungne forsikringen bære de økonomiske følgene.

Fysiske og psykiske belastningslidelser omfattes ikke av bokstav c. Det følger av Ot.prp. nr. 44 (1988–89) kapittel VIII at det ikke er meningen at belastningslidelser skal gi rett til erstatning etter sikkerhetsventilen. Om belastningslidelser, se omtalen av Blodproppdommen.

I praksis påberopes sikkerhetsventilen sjelden, og oppfattes etter alt å dømme som en unntaksregel med et begrenset anvendelsesområde når det gjelder yrkesskader. Finansklagenemndas statistikk synes å underbygge dette.

I perioden 2005 til 2024 behandlet klagenemnda for forsikring 37 saker om løfteskader etter bokstav c. De skadelidte fikk medhold i tre tilfeller.

5.7 Folketrygdens særregler om yrkesskade

Folketrygdloven har i § 13-8 særregler om yrkesskade for flere persongrupper. For blant annet vernepliktige, militært personell i internasjonale operasjoner, tjenestegjørende i Politireserven, Heimevernet og Sivilforsvaret, oppstilles det ikke krav om arbeidsulykke. Enhver skade og sykdom som er oppstått eller påført i tjenesten, regnes om yrkesskade.

For skoleelever gjelder på bakgrunn av fast, langvarig og konsekvent trygderettspraksis et liberalisert arbeidsulykkesbegrep, i første rekke for elever fra 1. til 10. klassetrinn, se ellers § 13-10.

Yrkesskadeforsikringen har ikke tilsvarende eller lignende særregler for lovens rettighetssubjekter.

5.8 Erstatningsordninger for skader under pålagt trening/øvelse mv.

Yrkesgrupper som på grunn av tjenesten er pålagt å trene og øve realistiske, og derfor har høy risiko for å skade seg, har fremmet krav om egne erstatningsordninger. Bakgrunnen er at arbeidsulykkesbegrepet, slik det tidligere er redegjort for, ikke anses oppfylt der en belastning eller påkjenning ligger innenfor arbeidets alminnelige rammer. Det vil si at jo større normal yrkesrisiko, desto større påkjenninger eller belastninger må til for at det skal foreligge en arbeidsulykke i lovens forstand. Dette oppfattes som urimelig.

Politiet

Politiet har fått en egen erstatningsordning og kan med hjemmel i politiloven § 23 a få erstatning for skader som skyldes pålagt trening.

Bestemmelsen slår fast at den som gjør arbeid eller utfører verv i politiets tjeneste, kan kreve erstatning av arbeidsgiver for skader som ikke dekkes etter yrkesskadeforsikringsloven § 11, og som skyldes pålagt organisert trening og testing som inngår i sertifiserings- og vedlikeholdsprogram for innsatspersonell, pålagt organisert trening, kursing eller øvelse på operative politioppgaver som omfatter elementer av maktbruk eller redningstjeneste, og opptaksprøver for innsatspersonell. Lidelser som nevnt i folketrygdloven § 13-3 tredje ledd, dekkes ikke.

Erstatningen utmåles som om skaden var en yrkesskade etter yrkesskadeforsikringsloven. Bestemmelsen i § 23 a er av subsidiær karakter. Den kommer til anvendelse bare hvis skadetilfellet ikke dekkes under yrkesskadeforsikringsloven § 11, jf. folketrygdloven § 13-3. Hva som ligger i begrepet «skade», følger ikke av ordlyden og er heller ikke belyst i lovforarbeidene.

Bakgrunnen for bestemmelsen er at politiet, må øve på de utfordrende og til dels farlige oppdrag de kan stå overfor for å kunne gi samfunnet den polititjeneste det er behov for.

En slik pålagt trening og kvalifisering er tjeneste, men skader oppstått i denne forbindelse anses likevel ikke for arbeidsulykke. Dette skyldes at folketrygdloven § 13-3 andre ledd krever at skaden skal skyldes «en plutselig eller uventet ytre hending» eller en «påkjenning eller belastning som er usedvanlig i forhold til det som er normalt».

Treningen mv. foregår etter et fast oppsatt program, og er derfor ikke «plutselig og uventet», og den tar nettopp også sikte på å speile det tjenestepersonene kan bli utsatt for, og er derfor ikke «usedvanlig». Bestemmelsen i § 23 a ble vedtatt for å bøte på dette «hullet» i erstatningsdekningen, se Prop. 152 L (2020–2021).

Kriminalomsorgen

I Prop. 54 L (2023–2024) Endringer i straffegjennomføringsloven (erstatning for skader under pålagt organisert trening mv.), la Justis- og beredskapsdepartementet fram forslag til en ny bestemmelse i straffegjennomføringsloven som vil gi ansatte i kriminalomsorgen rett til full erstatning for skader som skyldes pålagt organisert trening og øvelse i fysisk maktanvendelse og håndtering av kritiske situasjoner, se § 8 a.

Ordningen omfatter enhver som er ansatt i kriminalomsorgen, herunder aspiranter og ansatte ved Kriminalomsorgens høyskole og utdanningscenter KRUS. Justis- og beredskapsdepartementet kan i medhold av § 8 a femte ledd i forskrift gi nærmere regler om retten til erstatning, herunder vilkårene for erstatning og saksbehandlingsregler.

6 Læren om aksept av yrkesrisiko

I dette punktet ses det på forholdet mellom yrkesskadelovgivningens relativisering og læren om aksept av yrkesrisiko.

Kort og litt upresist beskrevet er aksept av risiko en ulovfestet lære skapt og utviklet gjennom Høyesteretts praksis. Det grunnleggende utgangspunktet er skadevolder ikke skal kunne holdes ansvarlig når skadelidte utsetter seg selv for en risiko hen hadde kunnskap om.

Læren om aksept av *yrkesrisiko* kan spores til begynnelsen av forrige århundre. Etter denne læren måtte arbeidstakeren langt på vei bære hele den «normale» yrkesrisikoen. Læren fikk et visst gjennomslag i rettspraksis. Sammenfattes rettspraksis, må det likevel konstateres at den etterlater et brokete bilde. På den ene side har Høyesterett ikke villet ta et prinsipielt oppgjør med læren om aksept av yrkesrisiko. På den annen side har læren om aksept av yrkesrisiko i praksis spilt en marginal rolle som selvstendig rettsregel. I det praktiske rettsliv må det konstateres at den generelle læren om aksept av risiko har mistet det meste av sin tidligere betydning på yrkesskadeområdet.

Hagstrøm og Stenvik oppsummerer rettstilstanden slik i *Erstatningsrett* (2. utgave, Oslo 2019) side 499:

«For krav som yrkesskadeforsikringen svarer for, er det under enhver omstendighet vanskelig å se for seg at bortfall på grunnlag av aksept av risiko kan være aktuelt.

Yrkesskadeforsikringsloven har en medvirkningsregel i § 14 som bestemmer at avkortning bare kan skje ved forsett eller grov uaktsomhet på arbeidstakerens side, og loven gir derved uttrykk for at kompensasjonshensynet har særlig tyngde på dette området.

Det vil harmonere dårlig med denne bestemmelsen å la retten til erstatning bortfalle etter den alminnelige læren om aksept av risiko, med mindre det foreligger helt spesielle omstendigheter, f.eks. at den ansatte bevisst har trosset arbeidsgiverens sikkerhetsinstrukser. Yrkesskadeforsikringsloven er da også basert på den forutsetning at yrkesrisiko ikke skal anses akseptert. Men for spørsmålet om ansvarsgrunnlag foreligger, har det fortsatt betydning om risikoen var påregnelig i vedkommende yrke. For eksempel vil slitasjeskader i fysisk krevende yrker sjelden utløse rett til yrkesskadeerstatning, fordi skaden ikke anses voldt ved arbeidsulykke eller ved sykdom likestilt med arbeidsulykke. Og skade som skyldes en påregnelig risiko ved farlige maskiner, materialer o.l., vil ofte ikke gi grunnlag for produktansvar mot produsenten, fordi risikoen ikke utgjør en sikkerhetsmangel. Arbeidstakere bærer derfor fortsatt en del av yrkesrisikoen.»

Skårberg inntar tilsvarende standpunkt side 66:

«I prinsippet er derved læren om yrkesrisiko forlatt med yrkesskedeforsikringsloven, men i praksis er det ikke tilfelle. Kravet til ulykkesmoment i loven gjør at skader som inntreffer som følge av normale arbeidsoperasjoner, for eksempel løfting og bæring, i hovedsak ikke er yrkesskadedekket. Det kreves risiko ut over det som er normalt i vedkommende arbeid, både i forbindelse med det avdempede arbeidsulykkes-alternativet og under den såkalte «sikkerhetsventilen». Dessuten har man tolket inn enkelte begrensninger i det markerte arbeidsulykkesbegrepet, særlig ved at idrettsskader i det alt vesentlige tilskrives aksept av risikoen ved utøvelse av sporten. Belastningsskader dekkes ei heller etter loven, og bare et spesifikt avgrenset utvalg av sykdomstilstander dekkes. Hvis man hever blikket og ser skader som dekkes opp mot alle skade- og sykdomstilfeller som inntreffer i arbeid, er det fortsatt slik at arbeidstakeren bærer yrkesrisikoen for skade i de fleste tilfeller.»

På denne bakgrunn kan det hevdes at arbeidsulykkesbegrepets relativisering og læren om «aksept av yrkesrisiko» har klare berøringspunkter.

Justisdepartementet uttalte imidlertid i forarbeidene til yrkesskedeforsikringsloven, Ot.prp. nr. 44 (1988–89) side 65: *«Riktignok har arbeidstakerne ofte kunnskap om at det knyttet visse farer til arbeidet når de inngår arbeidsavtalen. Men dette bør ikke frata dem retten til erstatning hvis faren materialiserer seg i en skade»*. Det er likevel utvilsomt slik at lovgiver har ment at risikoen for påkjenninger og belastninger som er normale i arbeidet, skal bæres av arbeidstakerne.

7 Andre nordiske lands yrkesskadelovgivning

Hensikten med dette punktet er å kartlegge om enkelte andre nordiske lands yrkesskadelovgivning har et krav om arbeidsulykke, og om og på hvilken måte dette «kvalifiserer» skadehendelsen.

7.1 Generelt

Vilkårene for å få erstatning eller særfordeler ved yrkesskade er normalt uttrykkelig regulert i de ulike lands yrkesskadeordninger.

Selv om graden av regulering kan variere fra land til land, vil i de fleste tilfeller et minimum av obligatoriske vilkår være definert i lov eller avtale. Ofte finner man en del fellestrekk i vilkårene som settes.

Det er videre vanlig at det i lov eller avtale angis noen definisjoner eller avklaringer av hva som skal regnes som en yrkesskade.

I de fleste land synes man å skille mellom definisjon av yrkesskader og yrkessykdommer. Definisjonen av hva som er en yrkesskade inneholder ofte flere av disse momentene:

- omfatter i hovedsak personskader,
- skaden skal kunne tilbakeføres til en uventet plutselig, ytre hendelse,
- ulykken må skje mens man er yrkesskadedekket (bedriftsmessige vilkår),
- årsakssammenheng mellom ulykken/hendelsen og skaden.

Den konkrete utformingen av disse kriteriene, og hvilke som benyttes, varierer noe mellom landene.

I enkelte systemer oppstiller man også tilleggskrav, for eksempel om at skadelidte må være ute av stand til å arbeide en viss periode (ofte en til tre dager). Begrunnelsen for en slik avgrensning er å holde de mer bagatellmessige skader utenfor.

Nedenfor gis en kort framstilling av arbeidsulykkesbegrepet i dansk, finsk og svensk yrkesskadelovgivning.

7.2 Danmark

Arbejdsskadesikringsloven sikrer erstatning til blant annet arbeidstakere ved yrkesskade og yrkessykdom. Arbejdsmarkedets erhvervssikring (AES) behandler kravene om erstatning. AES er en selveiende institusjon administrert av Arbejdsmarkedets tillægspension (ATP).

Etter loven kan yrkesskade anerkjennes som ulykke, hvis en personskade er forårsaket av en hendelse eller en påvirkning som skjer plutselig eller i løpet av fem dager, og er en følge av arbeidet eller de forhold det er foregått under, se § 6 første ledd, jf. § 5. Det betyder at det skal være tale om:

- en personskade
 - fysisk eller psykisk skade
 - skaden har medført varige eller forbigående plager
 - det er ikke et krav at skaden er blitt eller skal behandles
- en hendelse eller påvirkning i arbeidet er årsak til skaden (årsakssammenheng)
- hendelsen eller påvirkningen skjer plutselig eller i løpet av fem dager

Det er likevel ikke alle skader som har skjedd på arbeidet som er en ulykke. For eksempel vil et mindre blått merke, en overfladisk rift eller en forskrekkelse ikke umiddelbart anses som en personskade. Der er dermed en nedre grense for hva som utgjør en personskade. Av Ankestyrelsens praksis følger at personskade foreligger først der skadefølgen har betydning for skadelidtes aktuelle eller etterfølgende helsetilstand.

En hendelse ser ut til å kunne være nær sagt hva som helst. Fra praksis nevnes; å bøye seg ned for å sette fra seg en pose, vaksinerings og urettmessig anklage om å ha begått en alvorlig straffbar handling. Alt som ikke anses som hendelser, er uansatt påvirkning. Et eksempel fra praksis er flyreise fra Danmark til Asia, der vedkommende fikk blodpropp. Men selvstendig rettslig betydning har det ikke om noe kan regnes som hendelse eller påvirkning. Påvirkning ut over fem dager har grenseflate mot yrkessykdom, men ved yrkessykdom er det som hovedregel krav om at det blant annet må foreligge listesykdom. For listesykdommene er det ingen tilsvarende nedre grense for den tidsmessige påvirkningen.

Sammenfattet synes arbeidsulykkesbegrepet i praksis avvirket og erstattet med krav om henholdsvis hendelse eller påvirkning. På veien dit var arbeidsulykkesbegrepet, som lå tett opp til det norske markerte arbeidsulykkesbegrepet, i en periode supplert med regler om «plutselig løfteskade».

Begrepene hendelse og påvirkning kan neppe sies å oppstille noen reelle skranker ved avgjørelsen av om en skade kan godkjennes som yrkesskade, slik som det avviklede kravet om arbeidsulykke gjorde.

Vurdert ut ifra AES' praksisredegjørelse og Ankestyrelsens prinsippavgjørelser, ser det ut til at mye står og faller på årsaksvurderingen. Er det medisinsk (biologisk, logisk og naturlig) og juridisk (latenstid) årsakssammenheng mellom hendelse/påvirkning og skaden, legges i regelen (også) til grunn at lovens krav til hendelse eller påvirkning er oppfylt. Det er ikke sikkerhetsventil for yrkesskader.

7.3 Finland

Arbeidstakerne er yrkesskadedekket gjennom en lovpålagt obligatorisk forsikringsordning ved yrkesskader og yrkessykdommer, se lag 14. april 2015/459 om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar. Ordningen administreres av forsikringsnæringen.

Staten er selvassurandør. Yrkesskadeforsikringen er primær, og yrkesskadene belaster dermed ikke det alminnelige trygdesystemet.

I lovens § 17 slås fast at som «olycksfall avses en plötslig, oförutsedd händelse som orsakas av en yttre faktor och leder till en skada eller en sjukdom hos en arbetstagare.» Paragraf 18 lister opp «*andra skador och sjukdomar som ska anses vara orsakade av ett olycksfall*». Det er skadetyper som ikke uten videre ville ha vært omfattet av § 17. Eksempelvis omfatter § 18 1) gnagsår på grunn av friksjon. Det er ikke sikkerhetsventil for yrkesskader.

I henhold til Olycksfallsförsäkringscentralens praksisredegjørelse, er *ytre faktorer* for eksempel å skli på gaten, et hull i veien, en gjenstand som faller, eller en skarp gjenstand som treffer hånden. Også syre, virus eller bakterie kan være en ytre faktor i lovens forstand. I noen tilfeller omfattes også muskel- eller seneømheter, selv om det ikke kan påvises en ytre faktor, se § 33 omtalt nedenfor. Vanligvis er det snakk om strekk i ryggen i forbindelse med et tungt løft. *Plutselig* forutsetter at hendelsen skjer umiddelbart og raskt (for eksempel å falle, falle fra høyde, kollisjon). *Uforutsett* tilsier at hendelsen er uavhengig av ansattes vilje. Hvis arbeidstakeren påfører seg en skade med vilje, er skaden ikke forårsaket av arbeidsulykke.

I § 33 er det særregler om verk/stølheter/strekk (ømheter) i muskler og sener som ikke faller inn under § 17, men skyldes «enskilda påfrestande arbetsrörelser i arbete». Videre presiserer § 34 at skader i forbindelse med mishandling eller annen forsettlig handling, er yrkesskade. Paragraf 35 omfatter psykisk sjokkreaksjon forårsaket av arbeidsulykke. Sykdommene er avgrenset til akutt stressreaksjon, PTSD (posttraumatisk stresslidelse) og personlighetsforandringer på grunn av katastrofeopplevelser av kortere eller lengre art.

Sammenfattet synes arbeidsulykkesbegrepet å ligge tett opp til det norske markerte arbeidsulykkesbegrepet, men inneholder ikke relativisering. Bestemmelsen i § 18 sammenholdt med § 33 synes å kunne bidra til å dempe rigiditeten ved et så vidt markert arbeidsulykkesbegrep, og dermed ha en lignende funksjon som det norske avdempede arbeidsulykkesbegrepet.

7.4 Sverige

Socialförsäkringsbalken (2010:110) kapittel 38-42 har regler om yrkesskade og yrkessykdom. Försäkringskassan behandler kravene om ytelser.

Loven suppleres av AFA försäkring, som på oppdrag fra arbeidslivets parter administrerer kollektivavtalte forsikringer. Disse gir økonomisk kompensasjon ved sykdom, yrkesskade, arbeidsledighet, dødsfall og foreldrepermisjon.

Etter lovens kapittel 39 § 3 første punktum, menes med yrkesskade «*en skada till följd av olycksfall eller annan skadlig inverkan i arbetet.*» Som yrkesskade regnes en personskade, men også skade på protese eller annen lignende anordning da ulykken inntraff, se § 4.

Begrepet olycksfall er ikke definert i lovteksten, men utviklet i praksis – selv om det per i dag ikke er en festnet praksis som løser alle spørsmål begrepet reiser. Olycksfall har likhetstrekk med vårt begrep arbeidsulykke.

Det er en hendelse som må være kortvarig, uvanlig og uforutsett. Eksempelvis regnes løft eller andre anstrengende momenter i arbeidet kun som olycksfall når det samtidig skjer noe uvanlig eller uforutsett. Etter eldre rettspraksis menes med kortvarig hendelse et hendelsesforløp som strekker seg over høyst fem dager, med andre ord en normal arbeidsuke. Det er ikke sikkerhetsventil for yrkesskade.

En yrkesskade kan imidlertid også være en sykdom som oppstår eller forverres på grunn av arbeidet eller arbeidsforholdene. Skaden må være forårsaket av ”*annan skadlig inverkan i arbetet.*» Synonymt med uttrykket skade på grunn av. ”annan skadlig inverkan” benyttes også arbetssjukdom (yrkessykdom), men som ikke er et rettslig begrep i den allmenne arbetsskadeförsäkringen. «*Annan skadlig inverkan*» defineres som enhver faktor i arbeidsmiljøet som kan ha en uheldig innvirkning på den fysiske og psykiske helsen. Arbetsskadeförsäkringen har et generelt (åpent) skadebegrep, som innebærer at alla typer skaderelaterte helseutfordringer kan omfattes av yrkesskadelovgivningen. Lovgivningen definerer heller ikke hvilken type eller hvilken grad av skadelig eksponering som kreves for at arbeidet skal anses som skadelig, eller hvilke sykdommer som kan godkjennes som yrkesskader. Hva arbetsskadeförsäkringen godkjenner som en yrkesskade, avgjøres i stedet fra sak til sak.

I grenseland mellom yrkesskade og yrkessykdom ligger det som kan kalles forløftnings- eller overbelastningsskader. Dette kan typisk være saker der sykepleieren får en ryggskade i forbindelse med ordinært løft av en pasient, uten at pasienten gjør noe uventet. Kravet til olycksfall er ikke oppfylt i slike tilfeller, og skaden kan dermed ikke godkjennes som yrkesskade. Skaden regnes etter praksis derimot som yrkessykdom (norsk terminologi).

Lovens § 3 andre punktum oppstiller kravet til årsakssammenheng mellom arbeidsulykken og skaden: «*En skada ska anses ha uppkommit av sådan orsak, om övertvägande skäl talar för det.*» Trass i ordlydens kvalifiserte beviskrav, er det i praksis tilstrekkelig med alminnelig sannsynlighetsovervekt (overvektsprinsippet).

Paragraf 5 avgrenser det generelle (åpne) yrkesskadebegrepet negativt: «*Som arbetsskada anses inte en skada av psykisk eller psykosomatisk natur som är en följd av en*

företagsnedläggelse, bristande uppskattning av den försäkrades arbetsinsatser, vantrivsel med arbeidsuppgifter eller arbeidskamrater eller därmed jämförliga förhållanden.»

Videre bestemmer § 6 at regjeringen «*eller den myndighet som regeringen bestemmer meddelar föreskrifter om i vilken utsträckning en skada, som inte beror på ett olycksfall men som har framkallats av smitta, ska anses som arbetsskada.»*

Sammenfattet ligger arbeidsulykkesbegrepet tett opp til vårt markerte arbeidsulykkesbegrepet. Olycksfall suppleres av «*annan skadlig inverkan*», som gir en temmelig flytende og uklar overgang mellom hva som er yrkesskade og hva som er yrkessykdom (norsk terminologi). Uansett demper «*annan skadlig inverkan*» rigiditeten med et så vidt markert arbeidsulykkesbegrep, typisk i forbindelse med løfte- og belastningsskader. Det har dermed en lignende funksjon som det norske avdempede arbeidsulykkesbegrepet, men et bredere dekningsfelt. Alternativet har ingen relativisering.

8 Likestillingsperspektiv på yrkesskadelovgivningen

Det er publisert mye materiale og mange utredninger knyttet til kvinners helse og spørsmålet om yrkesskade- og yrkessykdomsreglene i praksis kan fungere kjønnsdiskriminerende. Her gjengis et mindre og usystematisk utvalg for å gi et oversiktsbilde.

Regjeringen oppnevnte 19. september 1997 et utvalg for å utrede kvinners helse i Norge. I NOU 1999: 13 Kvinners helse i Norge, avgitt 28. januar 1999, heter det i punkt 1.11 Tiltak, blant annet:

«Det bør innføres et mer generelt sykdomsvilkår som ikke diskriminerer belastningslidelser ved vurdering av rett til yrkesskadeerstatning.

.....

Ingen sykdom må per definisjon utelukkes fra godkjenning som yrkessykdom. Forslaget krever lovendring. Det anmodes om at den pågående utredningen om mulighetene for å likestille visse belastningslidelser med yrkesskade ivaretar kjønnsperspektivet.»

Den utredningen som utvalget viste til, var et arbeid som da pågikk. I lys av kritikken fra blant annet sentrale arbeidstakerorganisasjoner, ba Stortinget i 1998 regjeringen om å utrede muligheten for å utvide listen over likestilte yrkessykdommer, slik at den også skulle omfatte spesielle slitasje- og belastningslidelser som klart er yrkesbetingede. En prosjektgruppe la i 1999 fram «En rapport om mulighetene for å likestille visse muskel-/skjelettlidelser med yrkesskade», til det daværende Sosial- og helsedepartementet. Ingen av forslagene i rapporten ble fulgt opp, da det var betydelig uenighet blant høringsinstansene.

Yrkessykdomsutvalgte la i NOU 2008: 11 Yrkessykdommer fram forslag til en ny yrkessykdomsliste. Utvalget drøftet i punkt 24.8 om forslaget var kvinnesdiskriminerende:

«Selv om utvalget foreslår inkludering av utvalgte muskel- og skjelett sykdommer på en ny yrkessykdomsliste, har vi reflektert over det faktum at lista fortsatt bærer et betydelig preg av sykdommer knyttet til fysisk og kjemisk arbeidsmiljø og dermed også til tradisjonell norsk

industri med overvekt av mannsdominerte yrker. Industrisamfunnet har tilsynelatende hatt en nærmest enerådende legitimitet knyttet til europeiske lands yrkessykdomslistes. En effekt av dette ensidige industrifokus har vært en betydelig kjønnskjevhet i godkjenning av yrkessykdommer. Menn i yrker med kjemiske eksponeringer har «sine» sykdommer inne på lista, mens kvinner for eksempel med muskel- og skjelettplager har falt utenfor. Enkelte har hevdet at dagens yrkessykdomsordning slik sett representerer en systematisk diskriminering av kvinners sykdommer og arbeidsforhold. Det at menn står for 88 % av de godkjente yrkessykdommene i Norge kan bidra til å underbygge en slik tolkning.

Utvalget har derfor hatt dette spesifikt for øye i forbindelse med sitt revisjonsarbeid. Utvalgets forslag vil bidra til at flere kvinner får godkjent yrkessykdommer. Dette gjelder spesielt for muskel- og skjelettsykdommer i skulder og arm, samt fusterskader. Disse reformer vil kunne være av betydning for mange yrker med høy kvinneandel, blant annet knyttet til helse- og omsorgssektoren, og yrker med ensidig belastende arbeid, som for eksempel blant frisører.

Yrkessykdommene på den foreslåtte lista bærer imidlertid fortsatt preg av eksponeringsforhold knyttet til mannsdominerte yrker. Fra arbeidstakerorganisasjonene i referansegruppen er utvalget gjentatte ganger blitt utfordret på problemstillingen rundt ryggsykdommer og plager som yrkessykdom. Vi har vi ikke funnet at ryggplager- og sykdommer oppfyller kravene til tilstrekkelig spesifikk diagnose med tilhørende dokumentert årsakssammenheng med spesifiserte eksponeringsforhold. Dette kan endre seg når ytterligere vitenskapelig dokumentasjon foreligger. Videre vil spesielle enkelttilstander kunne vurderes via «sikkerhetsnett». Som ekspertutvalg har vi søkt å basere våre forslag på den foreliggende vitenskapelige dokumentasjon innenfor hvert område. Dette kan slå noe forskjellig ut for kvinner og menns yrkessykdommer, og har etter vår oppfatning ikke noe med kjønnsdiskriminering å gjøre, men er blant annet et uttrykk for manglende dokumentasjon av årsakssammenheng i en del typiske kvinneyrker.»

FAFO la 1. mars 2012 fram rapporten Yrkesskade – mest for menn? Om kjønnsforskjeller i tildeling av uførepensjon med yrkesskadefordel. Her ble det konkludert med følgende:

«I Norge er det omtrent like mange kvinner og menn som blir varig uføre, men når en ser på uføre med godkjent yrkesskade eller yrkessykdom, gjelder dette langt flere menn enn kvinner. Det er vanlig å forklare denne forskjellen med at det eksisterende regelverket tilgodeser kvinner og menn i ulik grad. I denne rapporten undersøker vi om det kan være andre forklaringer på de observerte kjønnsforskjellene. Våre analyser viser at det kreves langt mer enn regelverksendringer for å få til vesentlige endringer i kjønnsfordelingen blant yrkesskadde.»

Hagstrøm og Stenvik synliggjør yrkesskadeområdets likestillingsutfordringer i Erstatningsrett 2. utgave (Oslo, 2019) side 382:

«Etter vårt skjønn lar grensedragningen etter gjeldende rett seg vanskelig forene med det legislative grunnlaget for yrkesskadeforsikringen, at forsikringen skal dekke arbeidslivets særlige risiko. På den ene siden går praksis langt i retning av å dekke skader som ikke har sammenheng med arbeidsoppgavene, og som like gjerne kunne ha oppstått i fritiden.

For å bruke dommen i Rt. 2006 s. 1129 som eksempel: Hvorfor skal den som blir skadet under politiets pågrepelse på arbeidsplassen være bedre sikret enn den som pågripes etter arbeidsdagens slutt? På den annen side nektes i mange tilfelle erstatning for skader som vitterlig skyldes arbeidet, dersom hendelsen betraktes som «normal», f.eks. ryggskade som skyldes et tungt (men ikke uvanlig) løft, som i Rt. 2007 s. 882 (pallestabling), hvor skaden ikke ble ansett som yrkesskade fordi det var for lite avvik fra normale arbeidsprosedyrer til at hendelsen kunne betraktes som arbeidsulykke. Det bør ikke overraske noen om kvinnen som her nektet erstatning, opplevde urettferdigheten som særlig sterk i lys av at erstatning ble gitt til mannen som pådro seg vridningsskade da han forsøkte å unngå en innbilt stålbjelke, jf. Rt.2005 s. 1757.»

Kvinnehelseutvalget ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 5. mars 2021 for å utarbeide en oppdatert oversikt over kvinners helse i Norge. Utvalget ble bedt om å se på utfordringer blant kvinner når det gjelder risiko og forekomst av sykdom, og bruk av helse- og omsorgstjenester. Utvalget ble også bedt om å undersøke hvordan kjønnsforskjeller og kjønnsperspektivet blir håndtert i arbeidet med folkehelse, i helse- og omsorgstjenestene og i forskning og utdanning.

I NOU 2023: 5 Den store forskjellen - Om kvinners helse og betydningen av kjønn for helse, skriver utvalget i punkt 5.3.5 Bruk av velferdsytelser blant annet:

«Det er klare forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder sannsynligheten for å få tildelt yrkesskadetrygd. Kvinner rammes oftere av yrkesrelaterte sykdommer som ikke dekkes av yrkesskadeordningen.

Videre har ansatte i den kvinnedominerte helse- og omsorgssektoren lavest sannsynlighet for å få innvilget yrkesskadetrygd. Det kan se ut som at kriteriene for å få yrkesskadeerstatning favoriserer ansatte i mannsdominerte yrker.»

Som oppfølging av Kvinnehelseutvalgets forslag, satte regjeringen 8. mars 2024 ned et utvalg om kvinners arbeidshelse. Målet er konkrete tiltak som kan bidra til bedre arbeidshelse og redusert fravær og frafall fra arbeidslivet for kvinner. Utvalget sammensettes av faglige eksperter og representanter for partene i arbeidslivet. Utvalgets rapport skal bygge på faglig og dokumentert kunnskap. Kvinnearbeidshelseutvalget la 1. april 2025 fram rapporten NOU: 2025: 5 Kvinners arbeidshelse – kunnskap og tiltak.

Basert på Kvinnearbeidshelseutvalgets omtale av yrkesskadeordningen side 192-193, nevnes at utvalget konstaterte at det var et stort engasjement knyttet til yrkesskadeordningen, og at relativt få kvinner innvilges yrkesskadeerstatning for skade og sykdom. Utvalget viste til pågående prosesser, og at det er viktig at kunnskapsgrunnlaget som skal ligge til grunn for jevnlig revidering av yrkessykdomslisten er tilstrekkelig, herunder med kunnskap om kvinnedominerte næringer og yrker og de arbeidsmiljøfaktorer som preger dette arbeidet. Utvalget tok ikke videre stilling til den pågående politiske debatten om yrkesskadeordningen.

Oppsummert anbefaler utvalget at en satsing på kvinners arbeidshelse og arbeidstilknytning omfatter følgende innsatsområder: 1. Systematisk forebyggende og helsefremmende arbeidsmiljøarbeid i virksomhetene 2. Arbeidsorganisering og lederstrukturer som fremmer

god kvinnearbeidshelse i virksomhetene 3. Partssamarbeid som fremmer kvinners arbeidshelse 4. Nasjonale tiltak og verktøy som fremmer kvinnearbeidshelse.

5. Et arbeidsliv tilpasset kvinners livsfaser 6. Vold og overgrep utenfor arbeidet følges opp i virksomhetene 7. Forskningssatsing og styrket data- og dokumentasjonsgrunnlag om kvinners arbeidsmiljø, arbeidshelse og livsfaser.

Utredningen ble sendt på høring 7. mai 2025, med høringsfrist 1. oktober 2025.

9 Departementets vurdering

Departementet mener på overordnet nivå at endringer i arbeidsulykkesbegrepet må ses i sammenheng med yrkesskadelovgivningen i stort. Ev. endringer må vurderes helhetlig i lys av de kryssende hensynene på området, herunder sikring av arbeidstakere, arbeidsgivers kostnader og rimelig avveining av ansvarsforhold.

Helt siden den første yrkesskadelovgivningen er det forutsatt at skaden må skyldes arbeidsulykke (bedriftsulykke) for å kunne regnes som yrkesskade.

Sentralt i arbeidsulykkesbegrepets markerte og avdempede alternativ, står relativiseringen. Det innebærer at jo større risiko for skader som er vanlig i vedkommende arbeid, desto større påkjenninger eller belastninger skal til for at arbeidets «alminnelige rammer» overskrides, og at det skjer en arbeidsulykke i lovens forstand. Relativiseringen oppstiller en terskel som innebærer at den atypiske yrkesrisikoen eller merrisikoen dekkes, men ikke den typiske. Spissformulert er det slik at jo dårligere arbeidsmiljø man har, desto vanskeligere vil det være å få aksept for at det har skjedd en arbeidsulykke. Yrkesskadelovgivningen har dermed en asymmetrisk dekningsflate – dekingen er best der risikoen er minst og omvendt. «Kontorister» kan oppfattes å ha bedre yrkesskaderettigheter enn «kroppsarbeidere».

Vurdering av hva som faller innenfor og hva som faller utenfor det normale, kan i mange tilfeller oppfattes som subtil. Slik også Høyesterett påpekte i Musikkklærerdommen: *«Grensen mellom skader forvoldt ved arbeidsulykke og andre skader kan til tider være hårfin. Lovgiverne har imidlertid i en årrekke uttrykkelig ønsket et skille.»*

Dom 18. april 2024 fra Frostating lagmannsrett kan illustrere poenget, se LF-2023-154281. Saken gjaldt spørsmålet om gyldigheten av Trygderettens kjennelse hvor en ryggskade ikke ble godkjent som yrkesskade etter folketrygdloven § 13-3 første ledd, jf. andre ledd andre punktum. Lagmannsretten uttalte at et normalt løft i kontrollerte former i utgangspunktet ikke vil anses som en arbeidsulykke, selv om skade pådras. Retten kom imidlertid etter en konkret vurdering til at vilkåret om arbeidsulykke i dette tilfellet var oppfylt. Den la vekt på en vanskelig arbeidsstilling, ekstraordinær belastning, uerfaren pleiemedhjelper, hjelpeløs person og tidspress. Anken til Høyesterett ble ikke tillatt fremmet, HR-2024-1287-U.

Ole-Erik Øie beskriver relativiseringens «paradoks» på denne måten i *Trygderetten og dens rettsanvendelse* (Oslo, 1994) side 422–423:

«Vurderingen av om en påkjenning eller belastning lå utenfor arbeidets alminnelige rammer må naturlig skje i forhold til den enkelte type arbeid. Dersom det arbeidet som den skadde hadde, vanligvis medførte store påkjenninger eller belastninger, må det kreves at påkjenningen eller belastningen var særlig stor. Det vil si at skadefølger etter samme type arbeidsoperasjon kan gi ulike trygderettslige resultater. Som eksempel kan nevnes den «bleke kontorist» som blir skadet idet han prøver å flytte på et tungt kontorskap.

Han kan oppnå yrkesskadetrygd også om det ikke har skjedd noe ytre uventet. Det må gjelde selv om skapet ikke ville ha vært særlig tungt for en som arbeider i et flyttebyrå. Flyttearbeideren ville derimot ikke bli dekket. Dette er i og for seg ikke urimelig. Men det er etter mitt syn ikke rimelig at en flyttearbeider som vanligvis flytter svært tunge gjenstander, og derved har et arbeid med en latent stor skaderisiko, ikke skal bli dekket når denne risikoen materialiserer seg».

Hagstrøm og Stenvik løfter fram tilsvarende synspunkter side 382–383:

«Det kan synes som om rettspraksis i et forsøk på å skille mellom utslag av «normal» og «unormal» yrkesrisiko, har utviklet kriterier som skaper uforutsigbarhet og som står i et anstrengt forhold til den alminnelige rettsbevissthet. Når dessuten skade og sykdom som ikke skyldes ulykke, i stor grad er trukket inn under yrkesskadeforsikringen, er det grunn til å spørre om det ikke er på tide å ta skrittet fullt ut og oppgi hele ulykkeskriteriet. Her kan lærdom trekkes av bilansvarslovens system, hvor erstatningsretten ikke er knyttet til skadehendelsens karakter, men til den særlig risikofaktor (i dette tilfellet motorvognsrisikoen) som det har vært meningen å beskytte borgerne mot virkningen av. Derved unngås i stor grad vanskelige grensedragninger og resultater som kan fremstå som tilfældige og urimelige, samtidig som lovgrunnlaget blir bedre ivaretatt. For yrkesskadedekningens vedkommende innebærer det at erstatningsretten bør knyttes til yrkesrisikoen, og ikke til hendelsen (arbeidsulykke) eller skadefølgen (listesykdommer).»

Samtidig er det formodentlig en grense for hvor langt relativiseringen kan trekkes. Skårberg mener at man neppe kan gå så langt at det i realiteten innebærer bortfall av erstatning ut ifra en tankegang om aksept av yrkesrisiko.

Høyesterett har imidlertid i flere avgjørelser framholdt at det for å være en arbeidsulykke ikke er grunnlag for betydelig avvik fra det ordinære. Enkelte forfattere er inne på det samme, blant annet Hagstrøm og Stenvik, men uten at spørsmålet om ev. avvik ser ut til å være viet tilbørlig oppmerksomhet i praksis.

Videre er det visse holdepunkter for at forvaltningspraksis over tid kan gitt arbeidsulykkesbegrepet et videre anvendelsesområde enn det de nevnte avgjørelser fra Høyesterett gir grunnlag for.

Arbeids- og velferdsetatens statistikk viser at i perioden 2013–2022 gikk andelen godkjente yrkesskader basert på skademelding i gruppen arbeidstakere, ned fra 81,8 prosent i 2013 til 56,5 prosent i 2022. I gruppen brann- og redningstjeneste var reduksjonen fra 84,9 prosent til 38,1 prosent. Statistikken skiller ikke mellom det markerte og avdempede arbeidsulykkesbegrepet. Nedgangen kan ha mange og sammensatte årsaker, og må derfor tolkes med varsomhet. Men den kan likevel indikere at endringer i praktiseringen av

arbeidsulykkesbegrepet over tid også kan ha hatt betydning. Det understrekes at Arbeids- og velferdsetatens rundskriv til folketrygdloven § 13-3 reflekterer gjeldende rett, se omtalen av gjeldende rett i punkt 5.

Flere framholder at nettopp endringer i praksis kan være en viktig årsak til at arbeidstakere som er pålagt å trene og øve realistisk med høy risiko, risikerer å skade seg uten å få skaden godkjent som yrkesskade. Begrunnelsen er som regel at arbeidets «alminnelige rammer» ikke er overskredet.

Dette resulterte i at politiet høsten 2022 fikk en egen erstatningsordning hjemlet i politiloven § 23 a - subsidiær til yrkesskadeforsikringsloven. Her oppstilles det ikke krav om arbeidsulykke, bortsett fra den negative avgrensingen ved å presisere at lidelser som nevnt i folketrygdloven § 13-3 tredje ledd ikke dekkes. Dette gjelder belastningslidelser mv. som over tid har utviklet seg. Ansatte i kriminalomsorgen fikk i 2024 tilsvarende særordning, se ellers omtalen punkt 5.8.

Det er imidlertid grunn til å understreke at yrkesgrupper som skader seg i forbindelse med «vanlig» arbeid også mener at de på grunn av arbeidsulykkesbegrepets innramming har vanskelig for å få erstatning. Dette gjelder blant annet ansatte i bygge- og anleggsbransjen, men særlig i helse- og omsorgssektoren – med en risikofylt arbeidsdag på grunn av pasienthåndtering og tunge løft.

I den forbindelse vises til at departementet i Prop. 193 L (2012–2013) Lov om arbeidsskadeforsikring, fremmet under regjeringen Stoltenberg II, foreslo å supplere arbeidsulykkesbegrepet med regler om plutselig løfteskade (personløft). Departementet uttalte blant annet:

«Risikoen for skader ved personløft er erfaringsvis ofte noe større enn risikoen for skader ved løft av gjenstander. Løft av personer er regelmessig mer uforutsigbart enn løft av gjenstander. Det har blitt påpekt at arbeidsulykkesbegrepet ikke tar hensyn til merrisikoen ved personløft i tilstrekkelig grad, selv om det brukes hjelpemidler. Etter departementets syn bør det derfor innføres en bestemmelse som bedre fanger opp denne merrisikoen.»

Departementet mente forslaget kunne bidra til at arbeidstakere som løfter personer i arbeidet ville få en bedre yrkesskadedekning enn etter gjeldende rett. En særregel om plutselig løfteskade ville være et målrettet og effektivt virkemiddel overfor skader innenfor særlig helse- og omsorgssektoren, og hadde dermed også et likestillingsperspektiv. Stortinget tok ikke stilling til forslaget, da lovforslaget ble trukket av regjeringen Solberg, jf. Meld. St. 6 (2013–2014).

Dette viser at relativiseringen ikke bare omfatter yrkesgrupper som har en betydelig skaderisiko på grunn av realistisk trening og øvelse, men alle yrkesgrupper med fysisk arbeid. Ifølge Statens arbeidsmiljøinstitutt er det eksempelvis høy skaderisiko uansett hva som løftes når vedkommende har en vridd, foroverbøyd posisjon i hoften.

Slik både Hagstrøm og Stenvik og Skårberg fastholder, har læren om aksept av yrkesrisiko fortsatt betydning når skader på arbeidsplassen avslås med henvisning til den normale risikoen i vedkommende arbeid.

Oversikten over yrkesskadelovgivning i våre naboland viser at kravet om arbeidsulykke er nærmest avviklet i Danmark. Introduksjon av begrepene «hendelse» og «påvirkning» ser imidlertid ut til å ha skapt nye utfordringer. Finsk og svensk yrkesskadelovgivning har et markert arbeidsulykkesbegrep, men samtidig som rigiditeten på ulike måter dempes. I tillegg er relativisering stor sett fraværende.

Endelig understrekes det at gjeldende arbeidsulykkesbegrep har likestillingsmessige utfordringer. I en del kvinnedominerte yrker som helse- og omsorgssektoren finner man ikke høyrisikoarbeid, men en kronisk tilstedeværende yrkesrisiko i forbindelse med pasienthåndtering. Særordninger for enkelte yrkesgrupper med spesielle arbeidsoppgaver og et arbeidsulykkesbegrep med en innramming som ikke treffer helse- og omsorgspersonells arbeidshverdag, bidrar ikke til å løse de likestillingsmessige utfordringene.

Sammenfattet viser departementet til at relativiseringen avgrenser yrkesskadedekningen mot belastninger og påkjenninger som er normale og som arbeidstakeren må regne med i sitt arbeid. I dette kravet ligger restene av læren om aksept av yrkesrisiko.

Påkjenninger som falt utenfor rammen av hva som var normalt i det aktuelle yrket, ble ansett som en risiko som falt utenfor den arbeidstakeren hadde akseptert ved inngåelse av arbeidsforholdet.

Etter gjeldende rett er det slik at arbeidstaker selv svarer for skader som følge av påkjenninger og belastninger som er normalt i vedkommende yrke. Det er bare dersom det skjer noe som medfører at arbeidstaker blir påført en belastning som overskrider det normale i yrket, at det er arbeidsgiver som svarer for risikoen.

De som får avslag opplever det som urimelig at det skarpe skillet som dagens arbeidsulykkesbegrep oppstiller, bestemmer om man får ordinære trygdeytelser eller yrkesskadetrygd og yrkesskadeerstatning i tillegg. Denne grensen befester at arbeidstakerne innenfor visse rammer må akseptere å skade seg på jobb, uten å få full erstatning.

Det kan innvendes at det ikke er noen grunn til at arbeidstakere som har et yrke hvor man vanligvis utsettes for påkjenninger og belastninger, skal stå uten rett til full erstatning hvis risikoen realiseres. Arbeidstakernes kunnskap om at det er knyttet visse farer til arbeidet når de inngår arbeidsavtalen, bør ikke frata dem retten til erstatning hvis faren materialiserer seg i en skade.

Dagens arbeidsulykkesbegrep står dermed i motsetning til et sentralt formål med yrkesskadereglene; å kompensere for risikoen som er knyttet til arbeidet som utføres. Høyesterett har i en rekke avgjørelser understreket betydningen av disse formålsbetraktningene, se senest HR-2024-1571-A (Hjemmekontor) med videre referanser, HR-2024-1982-A (Besvimelse), og HR-2024-2272-A (Følgeskade).

Vilkåret om at skaden må være en følge av arbeidsulykke, begrenser det generelle formålet til å gjelde følgene av en særskilt risiko – den som overstiger det som er normalt.

10 Departementets forslag

Norge har et godt økonomisk sikkerhetsnett gjennom de generelle trygdeordningene, som får anvendelse også i yrkesskadetilfellene. Derfor må det stilles strenge krav til hva som regnes som yrkesskade og som dermed gir rett til tilleggserstatning. Tillit til yrkesskadeordningen forutsetter at den er smal med skarpt tilskårede vilkår. En måte å sikre denne målsettingen på, er å sette klare rammer for hva som regnes som arbeidsulykke.

Yrkesskadelovgivningen skal sikre rett til erstatning for arbeidstakere som skader seg på jobb. Regelverket må sikre at arbeidsgiver, gjennom sine forsikringsordninger, står økonomisk ansvarlig for skader som skyldes arbeidsforholdet. Samtidig er det viktig at arbeidsgiver ikke påføres byrder som skyldes andre forhold og som arbeidsgiver ikke kan forhindre gjennom tiltak for et fullt forsvarlig arbeidsmiljø. Yrkesskaderregelverket generelt og arbeidsulykkesbegrepet spesielt må utformes slik arbeidsgiver svarer for den risikoen som skyldes arbeidet, og arbeidstaker som svarer for livets alminnelige risiko.

Et arbeidsulykkesbegrep som treffer for smalt vil overlate en for stor del av risikoen på arbeidstaker, men et arbeidsulykkesbegrep som treffer for vidt vil påføre arbeidsgivere for store kostnader og trekke i retning av at det er mindre ønskelig å ansette personer til å utføre oppgavene.

Som det framgår av forrige punkt, innebærer relativiseringen at arbeidstaker selv svarer for skader som følge av påkjenninger og belastninger som er normalt i vedkommende yrke. Dette innebærer at personer som jobber i krevende/utsatte yrker, i mindre grad enn andre er dekket når de blir skadet mens de er på arbeid.

I en slik kontekst er det viktig og riktig å styrke arbeidstakernes erstatningsrettslige vern. Det kan derfor være naturlig å vurdere om arbeidsulykkesbegrepet bør endres på en måte som bedre ivaretar lovformålet, men ikke gjennom å supplere den obligatoriske yrkesskadeordningen med flere særordninger. En generell yrkesskadeordning bør ha like regler for rett til erstatning som ivaretar alle yrkesgrupper og hensyntar likestillingsperspektivet.

Løsningen som dermed utpeker seg, kan være å avvikle relativisering og bygge på risikoen (faren) ved det konkrete arbeidet. Jo mer risikofyllt arbeidet er, desto enklere bør det være å slå fast at det har skjedd en arbeidsulykke i lovens forstand. I anmodningsvedtak fattet våren 2025 har Stortinget tydelig signalisert at relativiseringen bør avvikles, men også at lovendringene skal komme alle arbeidstakergrupper til gode, ikke bare grupper med spesielt høy yrkesrisiko.

Departementet viser i den forbindelse til at § 13-3 andre ledd definerer begrepet arbeidsulykke og rammer dermed inn yrkesskadene. Forslaget avløser dagens arbeidsulykkesbegrep, men viderefører i en viss utstrekning gjeldende rett. Det er ikke ment å vesentlig utvide dagens omfang av rett til yrkesskade, men er ment å sikre en mer likeartet håndtering av arbeidstakere, og alle andre yrkesskadedekkede persongrupper, når yrkesrisikoen materialiserer seg i en skade.

Sentralt i forslaget står at skader på grunn av den vanlige risikoen i arbeidet, uavhengig av om den er liten eller stor, vil omfattes. Denne risikoen vil ikke lenger være skadelidtes ansvar, men arbeidsgivers. Departementet understreker likevel betydningen av å ha et tydelig definert arbeidsulykkesbegrep som avgrenses til å gjelde bare de skader som skyldes arbeidet. Det vil være urimelig dersom arbeidsgiver skulle stå ansvarlig for absolutt alle skader som kan oppstå i arbeidstiden, uavhengig av om skaden skyldes arbeidet eller ikke.

Paragraf § 13-3 andre ledd første punktum har regler om *det markerte arbeidsulykkesbegrepet*, også kalt det ulykkesartede. Typiske tilfeller kan være akutt skade ved bruk av maskiner eller verktøy, fallende gjenstand, eksplosjon og lignende. Videre anses ulykkesmomentet for å være til stede dersom vedkommende kommer i en forkjørt stilling fordi taket glipper, glir på glatt gulv eller lignende.

Departementet anser at vil være hensiktsmessig å fjerne relativiseringen, men ellers beholde ordlyden. I praksis skjer de aller fleste «markerte» yrkesskader på grunn av en plutselig ytre hending; med andre ord noe ulykkesartet. Gitt et krav om ulykkesartet hendelse, anses yrkesrisikoens betydning og sammenheng med lovformålet for å være ivaretatt.

Begrepene «plutselig» og «ytre» bør derfor forstås som i dag. Begrepet «uventet» bør ikke videreføres. Det vil si at skade som skyldes plutselig ytre hending, skal regnes som yrkesskade, uavhengig av om hendelsen kan forventes.

Ved skade etter fall i samme plan på grunn av såkalte indre årsaker, foreslår departementet at spørsmålet skal løses i samsvar med flertallsvurdering i HR-2024-1982-A (Besvimelse), se omtale i punkt 5.3. Det foreslås å videreføre praksis i tilknytning til overføring av smitte, se HR-2009-2191-A (Matforgiftning) og HR-2009-2379-A (Myggstikk).

Ellers vises det til oversikten over gjeldende rett i punkt 5.3 og eksempler på momenter som så langt de passer vil kunne inngå i vurderingen av det markerte arbeidsulykkesbegrepet.

Paragraf 13-3 andre ledd andre punktum har regler om det *avdempede arbeidsulykkesbegrepet*.

Skader oppstår gjerne når arbeidet utføres i en kroppslig uheldig stilling, ofte kombinert med belastninger eller påkjenninger av ulik art og varierende omfang. Men en vanskelig arbeidsstilling eller andre ugunstige omstendigheter, kan i seg selv være tilstrekkelig for å statuere arbeidsulykke. Regelmessig vil personhåndtering være mer risikofylt enn håndtering av gjenstander, på grunn av førstnevnte mer uforutsigbare karakter.

I dag er det en omfattende og dels subtil praksis som avgjør om en skade faller ned på den ene eller den andre siden av skillet som det avdempede alternativet oppstiller.

Departementet foreslår at uttrykket «konkret tidsbegrenset» skal forstås som i dag. I samsvar med Skyggekjennelsen, bør ordlydens begrep «ytre» ikke videreføres.

Departementets forslag innebærer at hendelsen må medføre en «påkjenning eller belastning». Men vilkåret i dag om at påkjenningen eller belastningen må være «usedvanlig», videreføres ikke. Hendelsen må ha fysisk eller psykisk innvirkning på vedkommende, men det oppstilles ikke «kvalitative» krav. Sammenhengen mellom

bestemmelsene i § 13-3 første og andre ledd tilsier likevel at hendelsen må kunne forårsake personskade, sykdom eller dødsfall – den må ha skadeevne.

Bestemmelsens relativisering bør ikke videreføres. Det innebærer at der en skade forårsakes av eksempelvis et løft, kan skaden være en yrkesskade selv om løftet er normalt i vedkommende arbeid. Arbeidsgiver vil dermed svare for skader i arbeidet som til nå har vært arbeidstakers ansvar. På denne måten vil arbeidsgiver også gis et ytterligere insentiv for systematisk å forebygge uhell og ulykker. Slik insentiver kan ses i sammenheng med for eksempel virksomhetens ansvar etter FOR-1996-12-06-1127 om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (Internkontrollforskriften) § 1. Den viser til forskriften skal fremme et forbedringsarbeid i virksomhetene innen blant annet forebygging av uhell og ulykker forbundet med egen lovlig aktivitet, og forebygging av uønskede tilsiktede hendelser mv.

I lys av lovgrunnlaget oppstilles krav om at forholdene som ledet fram til hendelsen, må innebære en *risiko*. Årsaken til skaden må ha tilknytning til arbeidet eller risikofaktorer på arbeidsplassen. På denne måten trekkes linjene til yrkesskadereglens formål. Dersom helsefagarbeideren eller sykepleieren skader seg mens hen bistår en eldre og hjelpeløs pasient med påkledningen, er det risikoen som er tema. Tilsvarende dersom tømreren skader en skulder når hen håndterer en gjenstand i en vanskelig arbeidsstilling.

Departementet understreker at på bakgrunn av lovformålet vil ikke ethvert forhold som ledet fram til hendelsen, kunne utgjøre en risiko i lovens forstand. Intensjonen er ikke å oppstille et skille ut fra om det er en risiko som ofte eller sjelden er til stede, men at siktemålet i større grad er å skille den «mer-risiko» som arbeidet/arbeidssituasjonen medfører, fra den risiko man ellers møter i livet. Dermed vil det gjelde en form for differansebetraktning. For å ramme inn yrkesrisikoen på en effektiv og formålstjenlig måte, foreslås det at grensen for hva som ikke skal regnes som en risiko etter loven trekkes mot livets alminnelige risiko. Denne risikoen er dermed ikke rettslig relevant. Eller omformulert, den rettslig relevante risikoen er den som overstiger livets alminnelige risiko. Livets alminnelige risiko refererer seg gjerne til de hendelsene eller omstendighetene som man må regne med kan skje i løpet av livet, og som man ikke kan kreve erstatning for. Dette er forhold som er en naturlig del av livet, og som man må akseptere uten å kunne holde andre ansvarlige.

Om en skadehendelse er å anse som en arbeidsulykke, vil bero på en vurdering av om vilkårene som oppstilles i bestemmelsen kan anses oppfylt i det enkelte tilfellet. Etter den foreslåtte ordlyden, må det foreligge en konkret tidsbegrenset hending som medfører en påkjenning eller belastning, og som er utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Forslagets ordlyd gir altså anvisning på at den konkrete arbeidsrisikoen skal veies mot livets alminnelige risiko. I den forbindelse oppstår spørsmål om hva som ligger i det sistnevnte begrepet.

Ettersom innholdet i begrepet vil være retningsgivende for grensedragningen i konkrete tilfeller, kan det etter vårt syn være grunn til å vurdere dette begrepet nærmere. Hva skal være målestokken for livets alminnelige risiko? At det er tale om livets «alminnelige» risiko, innebærer at høyrisiko-aktiviteter som noen velger å gjøre på fritiden, klart faller utenfor.

Det er imidlertid nokså vanlig å utføre aktiviteter i privatlivet som innebærer en viss risiko, for eksempel kondisjons- og styrketrening, snømåking, snekring (og liknende praktiske ting mange gjør selv i stedet for å engasjere en håndverker). Vi antar likevel at det ikke er alt som har en risiko på linje med slike aktiviteter, som bør anses som livets alminnelige risiko, og at det heller ikke kan være avgjørende for vurderingen om skaden i prinsippet også kunne skjedd hjemme. Det kan synes vanskelig å gi en helt klar avgrensning av livets alminnelige risiko, men vi antar at det i hvert fall vil omfatte mye av det mennesker gjør som del av et vanlig liv uten at det anses som risikofylt, for eksempel alminnelige bevegelser som å gå, sette og reise seg, snu seg, bøye seg ned og strekke seg etter noe, eller utføre lettere former for husarbeid. Departementet er innforstått med at dette kan være vanskelige avveininger og som det kan være ulike syn på.

Departementet mener at det på denne bakgrunn vil være hensiktsmessig å trekke opp retningsgivende rammer (retningslinjer) for anvendelsen av det avdempede arbeidsulykkesbegrepet. Det vil si ved vurderingen av om hendingen medfører en påkjenning eller belastning, og som er utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko.

For å illustrere de hyppigste sakstypene, er det målrettet å benytte kategoriene løfte, bære, skyve og trekke. Rammene er utarbeidet på bakgrunn norsk og dansk yrkesskadepraksis. De angitte momentene som kan inngå i vurderingen, benyttes i dagens norske forvaltnings- og rettspraksis, slik det er vist i gjennomgangen av gjeldende rett.

Departementet vil be høringsinstansene særlig vurdere om forslagene om slike rammer for anvendelsen av det avdempede arbeidsulykkesbegrepet er hensiktsmessig og rimelige.

Løfting og bæring av gjenstander

Her kan det være naturlig å vurdere om følgende konkrete forhold kan medvirke til at hendelsen regnes en arbeidsulykke, blant annet:

- Gjenstandens vekt, herunder om vekten var uventet
- Om arbeidsforholdene var vanskelige
- Om arbeidet skulle foregå hurtig og derfor hadde utilstrekkelige forberedelser
- Om arbeidet foregikk under vanskelige forhold, for eksempel håndtering av gjenstander med armene over hodet.

Ikke arbeidsulykke

Ved enkeltløft med lettere gjenstander er påkjenningen vanligvis ikke utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Det skal likevel foretas en konkret vurdering av saken. Unntaksvis kan det være tilfeller der kravet om arbeidsulykke er oppfylt, selv om det er tale om løft av gjenstand med en beskjedne vekt. Dette vil typisk være der arbeidsforholdene er svært vanskelige.

Gråsone – samlet vurdering

Enkeltløft av middels tunge gjenstander befinner seg i en gråsone. Det må derfor foretas en konkret, samlet vurdering av løftet og forholdene, hvor det blant annet ses på gjenstandens vekt, form og mulighetene for å håndtere den:

- Om løftet/håndteringen skjedde under vanskelige forhold (for eksempel i foroverbøyd posisjon eller med armene over hodet).
- Om løftet/håndteringen skjedde raskt og forberedelsene av den grunn var utilstrekkelige.
- Om det var noe ved plassforholdene som kompliserte forløpet.
- Om vekten var uventet

I lys av en slik samlet vurdering vil påkjenningen vanligvis være et utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Hendingen vil dermed regnes som en arbeidsulykke.

Arbeidsulykke

Ved enkeltløft av tunge gjenstander er påkjenningen utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Det må foreligge helt spesielle omstendigheter for at arbeidsulykkesbegrepet ikke skal anses for å være oppfylt.

Som eksempel på en skade som vil godkjennes som yrkesskade med det nye arbeidsulykkesbegrep, vises til Trygderettens kjennelse i TRR-2025-3425. Ribbensbrudd oppstått ved løft av et glasselement på 150 kilo utført av tre personer, ble ikke godkjent som yrkesskade da Trygderetten ikke fant at vilkåret om arbeidsulykke var oppfylt. Hendelsen falt ikke inn under det markerte ulykkesbegrepet i folketrygdloven § 13-3 andre ledd første punktum. Det ble ikke ansett å være tale om løft av spesielt tung gjenstand der en vekt på 150 kilo ble løftet av tre personer. Løftet skjedde i forbindelse med montering av glasselementet i et tak ved bruk av stillas og stige. Selv om det var indikasjoner på en vanskelig arbeidsstilling ble arbeidsutførelsen ikke ansett ligge nær fare-/skadegrensen, og løftet ble ikke ansett å utgjøre en usedvanlig påkjenning eller belastning i forhold til hva som var normalt i arbeidet som tømrer/snekker.

Selv om saksforholdet ble ansett å utgjøre et grensetilfelle, ble hendelsen ikke ansett å falle innenfor det avdempede ulykkesbegrepet i folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum. Mannen hadde ikke rett til å få godkjent ribbensbruddet som yrkesskade.

Løft og håndtering av personer

Løfteskader og skader som oppstår ved håndtering av personer, vurderes ut fra:

- Personens vekt og i hvilket omfang skadelidte har vært påvirket av denne,

herunder:

- o Hvilken legemsdel har skadelidte løftet hos personen?
- o Hvor stor hjelp har skadelidte fått av personen eller av kollegaer?
- o Var personen helt eller delvis lam, besvimt eller lignende?

- Belastningsforholdene:

- o Løftet/håndteringen foregikk under vanskelige forhold
- o Løftet/håndteringen foregikk hurtig, og forberedelser var derfor utilstrekkelige
- o Andre forhold som kompliserer forløpet

Den løftede eller håndterte persons vekt og belastningsforholdene inngår ved vurderingen av dette kriteriet.

Ikke arbeidsulykke

Ved bistand i form av løft eller håndtering av en legemsdel e.l., eksempelvis en arm i forbindelse med vask, er påkjenningen vanligvis ikke utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Det skal likevel foretas en konkret vurdering av saken. Unntaksvis kan det være tilfeller der kravet om arbeidsulykke er oppfylt, selv om det er tale om løft/håndtering av en legemsdel e.l., se momentlisten.

Gråsone – samlet vurdering

Ved løftelignende håndtering av en person, typisk forflytning av personen i sengen eller i rullestolen, befinner man seg i en gråsone. Det må derfor foretas en konkret, samlet vurdering av forholdene, hvor man blant annet vurderer personens vekt og dennes bistand i forbindelse med håndteringen:

- Om håndteringen skjedde under vanskelige forhold (for eksempel i foroverbøyd posisjon).
- Om håndteringen skjedde raskt og forberedelsene av den grunn var utilstrekkelige.
- Om det var noe ved plassforholdene som kompliserte forløpet.

I lys av slik samlet vurdering vil påkjenningen vanligvis være utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Hendingen vil dermed regnes som en arbeidsulykke.

Arbeidsulykke

Ved løft av en voksen er påkjenningen gjerne et utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Det må foreligge helt spesielle omstendigheter for at arbeidsulykkesbegrepet ikke skal anses for å være oppfylt.

Som eksempel på en skade som vil godkjennes som yrkesskade med det nye arbeidsulykkesbegrepet, vises til Trygderettens kjennelse i TRR-2024-814. En hjemmesykepleier satte fram krav om godkjenning av ryggplager som yrkesskade etter at hun sammen med en kollega hadde forflyttet en pasient som satt i rullestol opp en trapp. Pasienten var svært tung (125 kg) og forflytningen opp tre trapper skjedde ved at det ble lagt ramper over trappetrinnene. Den ankende part sto bak rullestolen og dytten den oppover mens kollegaen sto foran og dro. Retten fant at hendelsen måtte vurderes etter alternativet i folketryktdloven § 13-3 andre ledd andre punktum. Selv om praksis ved løft, forflytning av pasienter er noe mer imøtekommende enn ved andre typer løft, fant retten at hendelsen ikke

kunne anses som arbeidsulykke. Det ble særlig lagt vekt på at forflytningen skjedde kontrollert og at det ikke var beskrevet avvik fra det normale.

Skyving og trekking av gjenstander

Ikke arbeidsulykke

Ved skyving eller trekking av en gjenstand (tralle, rullestol e.l.) med hjul på et flatt underlag uten spesiell vekt eller friksjon, er påkjenningen ikke utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Det skal likevel foretas en konkret vurdering av saken. Unntaksvis kan det være tilfeller der kravet om arbeidsulykke er oppfylt. Typisk der arbeidsforholdene er svært vanskelige.

Gråsone – samlet vurdering

Ved skyving eller trekking av en gjenstand (tralle, rullestol e.l.) med hjul på et flatt/skrånende underlag med relativt høy vekt og en del friksjon, befinner man seg i en gråsone. Det må derfor foretas en konkret, samlet vurdering av forholdene:

- Om håndteringen skjedde under vanskelige forhold (for eksempel at et hjul gikk i stykker)
- Om håndteringen skjedde raskt og forberedelsene av den grunn var utilstrekkelige.
- Om det var noe ved plassforholdene som kompliserte forløpet.

I lys av slik samlet vurdering vil påkjenningen vanligvis være et utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Hendingen vil dermed regnes som en arbeidsulykke.

Arbeidsulykke

Ved skyving eller trekking av en gjenstand (tralle, rullestol e.l.) med last med betydelig vekt og kombinert med stor friksjon og skrånende underlag, er påkjenningen et utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Det må foreligge helt spesielle omstendigheter for at arbeidsulykkesbegrepet ikke skal anses for å være oppfylt.

Som eksempel på en skade som vil godkjennes som yrkesskade med det nye arbeidsulykkesbegrepet, vises til Trygderettens kjennelse i TRR-2025-565. Den ankende part hadde vært utsatt for en hendelse i arbeid som drosjesjåfør. Han hadde fått ryggplager da han skulle dytte en passasjer i manuell rullestol inn i bilen via rampe. Tvistetemaet i saken var om hendelsen var å anse som en arbeidsulykke etter det avdempede ulykkesbegrepet i folketrygdloven § 13-3 andre ledd andre punktum. Etter rettens vurdering kunne ikke den aktuelle arbeidsoperasjonen anses å falle utenfor rammene av den ankende parts arbeid som drosjesjåfør, og heller ikke karakteriseres som usedvanlig etter § 13-3 annet ledd annet punktum (selv om passasjerens vekt var 120 kg).

Trening og øvelse

Det antas at skader under trening og øvelse vil kunne falle i to hovedkategorier. For det første ved situasjonsspesifikk trening, dvs. skader som skjer ved trening og øvelse på situasjoner som kan oppstå i arbeidet (for eksempel arrestasjonsteknikk, selvforsvar o.l.). For det annet mer alminnelig trening for å holde seg i god fysisk form, slik som generell

styrke- og utholdenhetstrening (mye av det samme som mange driver med på fritiden). Særlig for den sistnevnte typen trening vil det kunne reises spørsmål om rekkevidden av arbeidsulykkesbegrepet.

Ikke arbeidsulykke

Når det gjelder styrketrening, vises til retningslinjene foran, især ved løfting og bæring.

Gråsone – samlet vurdering

Når det gjelder styrketrening, vises til retningslinjene foran, især for løfting og bæring.

Arbeidsulykke

Ved skader i forbindelse med realistisk trening og øvelse, eksempelvis arrestasjonsteknikk e.l., er påkjenningen utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko. Det må foreligge helt spesielle omstendigheter for at arbeidsulykkesbegrepet ikke skal anses for å være oppfylt.

Som eksempel på en skade som vil godkjennes som yrkesskade med en nytt arbeidsulykkesbegrep, vises til Trygderettens kjennelse TRR-2010-2166. Vedkommende var ansatt som polititjenesteperson i en operativ stilling. Hun arbeidet på kontor til daglig. Fordi hun var ansatt i en operativ stilling måtte hun årlig gjennomgå et 40 timers kurs – IP kurs. Hun fikk ryggplager etter at hun på et slikt kurs måtte trene på å løfte en kollega som simulerte bevissløs for å evakuere denne. Spørsmål om tilfellet falt inn under det såkalte avdempede ulykkesbegrep, Nav avslo å godkjenne skaden som yrkesskade. Retten stadfestet vedtak om nektelse av godkjennelse under henvisning til løftet /evakueringen ikke kunne anses å ligge utenfor rammen av de oppgaver hun hadde i kraft av å være politibetjent i en operativ stilling. Retten la vekt på at hun hadde plikt til å trene og kunne trene to ganger i uken i arbeidstiden og at hun hadde deltatt på slike kurs i mange år. Selv om hun ikke foretok tunge løft hver dag, måtte hun som politibetjent være forberedt på å foreta slike løft

Departementet viser ellers til at skader i forbindelse med løpstrening må som et utgangspunkt vurderes innenfor rammen dagens praksis.

Videre nevnes særskilt at psykiske belastninger som følge av mellom annet mobbing og trakassering, arbeidspress, beskyldninger, arbeidskonflikter, oppsigelse, politianmeldelse og omorganisering, i dag gjennomgående faller utenfor arbeidsulykkesbegrepet, se Skårberg side 153-154.

Rettstilstanden er poengtert oppsummert i en dom fra Eidsivating lagmannsrett, LE-2017-167365:

«Terskelen for å godkjenne psykisk sjukdom som yrkesskade er høy. Det må avgrenses mot lidelser som har utviklet seg over tid. Psykiske belastninger kan oppstå på mange måter i et arbeidsforhold, for eksempel ved stort arbeidspress, tyngende ansvar, konflikter med kunder eller kolleger. Slike belastninger faller utenfor folketrygdlovens ulykkesbegrep. Når grensen skal trekkes mellom hendelser som faller inn under ulykkesbegrepet og hendelser som faller utenfor, må det skilles mellom rene psykiske belastninger på den ene siden og på den annen side psykisk skade som følge av fysiske angrep eller svært alvorlige truser som

følge av fysiske angrep som etter sin art og konsekvens kan sammenlignes med fysiske angrep.»

Departementet foreslår at denne praksisen videreføres, som en hensiktsmessig måte å håndtere skillet mellom markerte og konkret tidsbegrensede påkjenning og påkjenninger «over tid». Det vises i den forbindelse også til at enkelte psykiske sykdommer er foreslått tatt opp på den nye yrkessykdomslisten. I tillegg vil det etableres et rådgivende yrkessykdomsutvalgt som i sitt arbeid kan fokusere på sammenhenger mellom påkjenninger i arbeidet og utvikling av psykiske lidelser.

For sammenhengens skyld gjentas fra punkt 7 at i Sverige er visse psykiske og psykosomatiske sykdommer holdt utenfor yrkesskadelovgivningen, se Socialförsäkringsbalken (2010:110) kapittel 39 § 5: *«Som arbetsskada anses inte en skada av psykisk eller psykosomatisk natur som är en följd av en företagsnedläggelse, bristande uppskattning av den försäkrades arbetsinsatser, vantrivsel med arbetsuppgifter eller arbetskamrater eller därmed jämförliga förhållanden.»*

Et arbeidsulykkesbegrep slik beskrevet foran, kan sikre arbeidstakerne et realistisk og rettferdig erstatningsrettslig vern som står i forhold til yrkesrisikoen. Samtidig svarer det ut behovet for egne erstatningsordninger i yrker med spesielt høy skaderisiko, eksempelvis på grunn av realistisk trening og øvelse.

Videre unngås i stor grad vanskelige grensedragninger og resultater som kan framstå som tilfeldige og urimelige, samtidig som lovgrunnlaget blir bedre ivaretatt. I tillegg ivaretas likestillingsmessige utfordringer på en god måte.

Alle skader knyttet til yrkesrisikoen vil dermed regnes som yrkesskader, ikke bare en nærmere angitt del som i dag. Forslaget gir samlet sett en enklere, mer forutsigbar, og mer håndterbar regel enn i dag. Det imøtekommer også Stortingets anmodningsvedtak om arbeidsulykkesbegrepets rammer.

Departementet vil likevel be høringsinstansene vurdere om disse rammene i rimelig grad skiller mellom arbeidsulykker og det som kan beskrives som livets alminnelige risiko

Departementet kan ikke se at de danske erfaringene tilsier at det å fjerne arbeidsulykkesbegrepet vil være en mer formålstjenlig og håndterbar løsning enn forslaget som nå legges fram.

Arbeidsulykkesbegrepet benyttes også i yrkesskadeforsikringsloven, og forslagene i høringsnotatet vil også få betydning for forståelsen av denne loven.

Det vises til utkast til lovforslag, punkt 13.

11 Forholdet til våre internasjonale forpliktelser

Norge har inngått eller tiltrådt en rekke internasjonale avtaler som får betydning på trygdens område. De viktigste forpliktelsene følger av EØS-avtalen, med tilhørende sekundærlovgivning, se særlig forordning 883/2004. Av andre forpliktelser kan nevnes nordisk konvensjon om trygd, bilaterale trygdeavtaler og en rekke multilaterale

konvensjoner innenfor rammene av ILO, Europarådet og FN, som fastsetter generelle eller spesielle minstestandarder for nasjonale trygdeordninger. Forslaget om endringer i arbeidsulykkesbegrepet har ikke implikasjoner for disse avtalene.

Heller ingen av de øvrige internasjonale avtalene som Norge er bundet av, begrenser Norges adgang til å endre arbeidsulykkesbegrepet. Forslaget er følgelig ikke i konflikt med Norges internasjonale forpliktelser.

12 Økonomiske og administrative konsekvenser

12.1 Økonomiske konsekvenser

De fleste som skader seg på jobb får skaden godkjent som yrkesskade av Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgivers forsikringsselskap. Spesielt gjelder dette der skaden faller inn under det markerte arbeidsulykkesbegrepet, som forutsetter at noe ulykkesartet har skjedd. Finans Norges DAYSY-rapport 2023 viser at de hyppigste meldte skadene til arbeidsgivers forsikringsselskap i 2021 var støt- og klemskader, knokkelbrudd, forvridnings- og forstuingskader, sår og rift. Flest meldte skadetilfeller til Arbeids- og velferdsetaten og forsikringsselskapet som ikke godkjennes, finner man formodentlig under det avdempede alternativet.

Skader som omfattes av det markerte arbeidsulykkesbegrepet, gir på grunn av varig uførhet og varig men formodentlig størst utbetaling fra Arbeids- og velferdsetaten og forsikringsselskapene. Forslaget til endringer i det markerte arbeidsulykkesbegrepet gir en enklere og mer håndterbar regel enn i dag. Det er imidlertid ikke grunnlag for å tro at endringen vil gi særlig økte utgifter. Til illustrasjon viser vår gjennomgang av alle publiserte kjennelser fra Trygderetten så langt i 2025, at Trygderetten per 1. september har behandlet 16 saker om arbeidsulykke, men ingen om det markerte alternativet.

Derimot vil endringene i det avdempede arbeidsulykkesbegrepet kunne gi flere meldte tilfeller, og flere skader enn i dag vil kunne godkjennes som yrkesskade. Men skader under dette alternativet vil regelmessig være mindre omfattende enn skader under det markerte arbeidsulykkesbegrepet. Ofte vil det kunne være tale om full refusjon av utgifter til helsetjenester og/eller kortvarige sykmeldinger, og ikke varig uførhet og/eller varig medisinsk mén. Dette kan tilsi at et endret arbeidsulykkesbegrep ikke nødvendigvis vil medføre vesentlig økte kostnader for arbeidsgiverne i form av høyere forsikringspremie.

Til nå er det folketrygden som har dekket utgiftene til skader på arbeidsplassen som ikke regnes som yrkesskader, og dermed spart arbeidsgiver for disse kostnadene. Spørsmål om forslagets økonomiske og administrative konsekvenser må også vurderes i en slik kontekst.

Videre vil merutbetalinger fra yrkesskadeforsikring gi mindreutbetalinger fra særordningen for enkelte yrkesgrupper, og kunne bidra til at det ikke etableres flere særordninger. Samlet sett antas økningene i arbeidsgivernes kostnader å være begrensede. I så fall vil folketrygdens utgifter i liten grad påvirkes av endringene, men det forventes en liten økning i folketrygdens inntekter gjennom refusjonsordningen.

Et arbeidsulykkesbegrep som har fokus på risikoen ved vedkommende arbeid eller arbeidsoperasjoner, vil også kunne gi arbeidsgiverne sterkere insentiver til forebygging av skader på arbeidsplassen enn i dag, og derigjennom redusere kostnadene.

Departementet understreker at det er stor usikkerhet knyttet til vurderingen av de økonomiske konsekvensene. Vi ber derfor særlig om høringsinstansenes syn på de økonomiske konsekvensene av forslagene.

12.2 Administrative konsekvenser

Et endret arbeidsulykkesbegrep vil gi flere meldte yrkesskader enn i dag til Arbeids- og velferdsetaten, arbeidsgivers forsikringsselskap og Statens pensjonskasse. Mest sannsynlig vil disse være knyttet til det avdempede arbeidsulykkesbegrepet, der det kan være mer krevende å etablere årsakssammenheng enn under det markerte alternativet.

Det betyr at man i flere saker må avgjøre om det er årsakssammenheng mellom arbeidsulykken og skaden. Dette vil ha administrative konsekvenser for mottakerne av skademeldingene og helsevesenet. Regelmessig må meldte yrkesskader utredes medisinsk med tanke på årsaksvurderinger og fastsettelse av ev. varig medisinsk invaliditet, ofte i spesialisthelsetjenesten.

12.3 Ikrafttredelse og overgangsregler

Det foreslås at loven skal gjelde fra den tid Kongen bestemmer. Loven gjelder ikke for skader og sykdommer forårsaket av arbeidsulykke inntruffet før lovens ikrafttredelse.

Overgangsreglene avgjør om en skade eller sykdom skal behandles etter någjeldende regler eller etter de nye reglene i lovforslaget. Valg av overgangsregler er dermed avgjørende for innfasing av nye regler og utfasing av dagens regler.

Departementet foreslår at loven ikke skal gjelde for skader og sykdommer som skyldes arbeidsulykke inntruffet før lovens ikrafttredelse (skadeårsaksprinsippet).

Skadeårsaksprinsippet innebærer at dersom arbeidsulykken skjer før iverksettelsen av ny lov, behandles saken etter dagens regler. Omvendt, inntreffer arbeidsulykken etter at ny lov er iverksatt, legges nye regler til grunn.

Skadeårsaksprinsippet betyr relativ langvarig avvikling av dagens regler og gradvis innfasing av nye regler.

Samtidig ivaretas Arbeids- og velferdsetatens og forsikringsnæringens behov for en ordning som kan administreres på en kostnadseffektiv måte. I tillegg avspeiler overgangsreglene yrkesskadeordningens finansiering, se punkt 2, dvs. behovet for å sette riktig nivå på forsikringspremien ut fra hva ordningen skal dekke.

13 Utkast til endringer i folketrygdloven

I lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd § 13-3 gjøres følgende endringer:

I

Andre ledd skal lyde:

Som arbeidsulykke regnes en plutselig ytre hending som medlemmet har vært utsatt for i arbeidet. Som arbeidsulykke regnes også en konkret tidsbegrenset hending som medfører en påkjenning eller belastning, og som er utslag av en risiko ved arbeidet som overstiger livets alminnelige risiko.

II

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. Loven gjelder ikke for skader og sykdommer forårsaket av arbeidsulykke inntruffet før lovens ikrafttredelse.